

VredesMagazine

Jaargang 6 nummer 3 — 3e kwartaal 2013 — Prijs euro 2,50

- **Militaire uitgaven en economische crisis**
- **De Vrede van Utrecht**

Onderzoeksdoossier:

- **Bradley Manning en WikiLeaks**

De nieuwe bommen van Obama voor Volkel

COMMENTAAR

Eigenlijk werden ze niet meer echt serieus genomen, die oude atoombommen die nog in Europa lagen. Voormalig premier Ruud Lubbers haalde er onlangs de kranten mee door “volmondig toe te geven” dat er nog steeds 22 Amerikaanse atoombommen in ondergrondse kluizen op vliegbasis Volkel liggen. Lubbers: “Ik heb nooit gedacht dat die malle dingen daar nog steeds zouden zijn, anno 2013.” Die malle dingen zijn B61 nucleaire vrije val-bommen met een kracht van viermaal de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, waarmee Nederlandse piloten van het 312 ‘Bonzo’ squadron nog steeds oefenen. Vergelijkbare bommen liggen in België, Duitsland, Italië en Turkije. Een erg ouderwets type bom. Wie vliegt in een tijd van raketten en satellieten nog met een vliegtuig tot boven het doel dat hij wil bombarderen?

Ze zijn vooral van symbolisch belang. De bommen, eigendom van de VS, onder Amerikaans bevel en verzorgd door 140 Amerikanen van het 703 Munition Support Squadron, zijn de garantie dat Europa meedoet met de Amerikaanse nucleaire afschrikking. Dat ze op Europees grondgebied liggen maakt ook duidelijk dat Europa niet echt nucleair wil ontwapenen. Daarom wordt er nog steeds tegen geprotesteerd. Vooral de Belgische Vredesactie weet keer op keer de militairen op vliegbasis Kleine Brogel gek te maken met hun brutale ‘burgerinspecties’, een vrije

variant op nucleaire inspecties van het atoomagentschap IAEA: massaal over het militaire hek klimmen en kijken of je de bommen kunt vinden. Spectaculair was vorig jaar het blokkeren van een militaire startbaan, waardoor de Belgische F-16 piloten te laat bij hun nucleaire training kwamen.

De Fransen en de Britten, die over eigen atoomwapens beschikken, zijn al hard bezig om deze te moderniseren en van nieuwe kernkoppen te voorzien. In Frankrijk is er nauwelijks politiek debat over: nucleaire wapens en kernenergie lijken wel net zo bij de Franse ziel te horen als stokbrood en wijn. Heel anders ligt dat in Groot-Brittannië waar de vernieuwing van de nucleaire Trident-onderzeeërs flink onder politiek vuur ligt, al was het maar vanwege de hoge kosten die ermee gemoeid zijn. Die kunnen op dit moment al oplopen tot 20 miljard pond. Antikernwapen-activisten (die de Trident nog niet wilden hebben, al kregen ze dat geld toe) blokkeerden vorige maand nog de nucleaire marinebasis Faslane.

De nieuwe Britse en Franse atoomwapens zijn kwalitatief beter dan de oudjes. Ze kunnen ook meer: omdat ze nauwkeuriger zijn kunnen ze ook als ‘tactisch’ wapen worden ingezet, dat denken in elk geval de Franse strategen. De nieuwe generatie atoomwapens is niet meer het ultieme wapen dat je nooit inzet. Een gemoderniseerd atoomwapen is volgens de nieuwe doctrine te gebruiken in een gewone oorlog. Door

ze nauwkeurig op een bepaald doel te richten worden de bijkomende schade en de vrijkomende radioactiviteit beperkt en dus in de visie van militaire planners acceptabel. De drempel om atoomwapens daadwerkelijk in te zetten wordt daarmee fors verlaagd.

En nu heeft Obama, winnaar van de Nobelprijs en zelfverklaard nucleair ontwapenaar, 12 miljard dollar uitgetrokken om ook de Amerikaanse atoomwapens in Europa te vernieuwen. Er komen nieuwe nucleaire bommen voor Volkel en de andere Europese bases, bommen met staartvinnen die zichzelf kunnen aandrijven en aansturen. Te lanceren vanaf het nieuwe gevechtsvliegtuig de Joint Strike Fighter.

Kunnen we er nog wat aan doen om dit tegen te houden? De beslissing in de VS is al genomen, en het zijn hun bommen, onder hun bevel. Maar het zijn onze vliegvelden, onze piloten en onze vliegtuigen. We kunnen beginnen met die JSF niet te kopen, die ons alsmat door de strot wordt gedouwd. Of moeten we juist dit ramptoestel kopen omdat de regering zo graag vasthoudt aan de ‘nucleaire taak’?

En het ergste is nog wel: Obama gaat \$400 miljoen bezuinigen op non-proliferatieprogramma's.

Wendela de Vries

Voor de aankondiging van een actie in Volkel op 28 september zie blz. 34 van dit blad.

COLOFON

VREDESMAGAZINE 3e KWARTAAL 2013 Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vredesbeweging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskolлекief VD AMOK, Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) afdeling Nederland. In VredesMagazine zijn de tijdschriften Kernwapens Weg!, VD AMOK en de dikke nummers van Vredeskoerier 't Kan Anders opgegaan. **REDACTIE:** Jan Bervoets, Boudewijn Chorus, Hans Feddema, Benno Houweling, Kees Kalkman, Klaas Meijer, Anke Polak, Jan Schaake, Guido Schokker, Barbara Smedema, Egbert Wever **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** David-Jan Donner, Chris Geerse, J.R. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto's en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf /illustrator. **FOTO-REDACTIE:** Hanneke Suijs, Anne Vaillant **FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** Adbusters, Martin Broek, Shiraz Grinbaum, Anna van Kooij, Latuff, Marios Lolos, Nico Moolenaar, Len Munnik, Boyd Noorda, Clark Stoeckley, Jan Schaake, Hans Sträter, Anne Vaillant, Brad Watson **VORMGEVING:** Jimmy Slothouwer **DRUKKER:** Drukkerij Mezclado Tilburg **ABONNEMENTEN:** Interesse of aanmelding voor een abonnement op VredesMagazine kan kenbaar gemaakt worden bij de redactie van VredesMagazine of bij een deelnemende organisatie. Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 10 euro. U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137. **GIFTEN:** Bedragen die abonnees overmaken boven het verschuldigde abonnementsgeld worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Vlamingsstraat 82 2611 LA Delft, 015 7850137, info@vredesmedia.nl, www.vredesmedia.nl. **REDACTIEADRES:** Obrechtstraat 43 3572 EC Utrecht tel. 030 8901341. Artikelen naar info@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 7 augustus. Verschijningsdatum volgend nummer: 11 september. **ISSN 1876-0724**

**DE NIEUWE BOMMEN
VAN OBAMA VOOR VOLKEL 2**

Wendela de Vries

**DE VREDE VAN UTRECHT –
LANGDURIG MAAR NIET DEFINITIEF 4**

Hoe Utrecht de ondergang van de Republiek
en het einde van de Gouden Eeuw viert

Jan Bervoets

**VIA SAMENWERKINGSVERBANDEN
ALSNOG DE OORLOG INGEROMMELD 7**

Verdere Europese militaire integratie kan
het instemmingsrecht van de Tweede Kamer
met militaire operaties beperken

Jan Schaake

**ADVIES TUSSEN WOORD EN
DAAD OVER DE PALESTIJNSE ZAAK 4**

De Adviesraad Internationale
Vraagstukken (AIV) verwacht
meer kritiek op de Israëlische politiek

Anke Polak

BEZUINIGEN? OP DEFENSIE! 12

Militaire uitgaven, wapenhandel
en de economische crisis in Europa

Frank Slijper

VAN HIROSHIMA TOT FUKUSHIMA 15

Is verse vis volkomen veilig? Een project
van de Japanse kunstenaar Tadasu Takamine
in Utrecht

Kees Kalkman

STUG DOORGAAN 16

In het Thijmessay 2012 vraagt Jan Grueters
van IKV Pax Christi zich met nieuw
elan af of werken voor vrede zin heeft

Tjark Reininga

FOTOPAGINA'S HANS STRÄTER 18

Graffiti in Cairo

DOSSIER: BRADLEY MANNING EN WIKILEAKS 21

*Rick van Amersfoort, Jos van Dijk,
Kees Kalkman, Karel Koster*

EN VERDER:

COLUMN 6

Boudewijn Chorus

**UIT DE GESCHIEDENIS
VAN DE VREDESBEWEGING 10**

COLUMN 10

Hans Feddema

SPRINGSTOF 17

Frank Slijper

**OVERZICHT VAN BIJ VM
AANGESLOTEN ORGANISATIES 20**

KORTE BERICHTEN 33

SIGNALERING 35

STRIJDLIED 'DE WAPENS NEDER' 36

Tekening: Len Munnik / dagblad Trouw

VOORPAGINA:

Athene, 28 juni 2011.
Traangas wordt ingezet
bij demonstratie tegen
de bezuinigingen in
Griekenland.

Foto: Marios Lolos

De Vrede van Utrecht – langdurig maar niet definitief

In het jaar 2013 wordt in Utrecht uitgebreid de Vrede van Utrecht herdacht met tentoonstellingen in alle musea en verschillende herdenkingen en projecten, die allemaal met het thema vrede te maken hebben. In het Centraal Museum wordt de gehele zomer door tot exact 21 september een tentoonstelling gehouden waarin geprobeerd wordt de achtergronden van deze vrede zichtbaar te maken. De titel van deze tentoonstelling *In Vredesnaam* lijkt wel een verzuchting, en voor een deel is dat terecht. Deze vrede bezegelde namelijk de ondergang van de Republiek als grote mogendheid tussen de vorsten en daarmee het definitieve einde van de Gouden Eeuw. En dat frustreerde met name het gewest Holland, dat had willen doorvechten. Uiteindelijk werd er in 1713 dan toch feest gevierd met vuurwerk en gedenkpenningen, maar de bijmaak blijft. Hieronder een visie die iets afwijkt van de presentatie van het gebeuren in het Centraal Museum

Met de Vrede van Utrecht werd driehonderd jaar geleden een twaalfjarige oorlog afgesloten, waarbij vooral troonopvolging van koningen de inzet was: de Spaanse successieoorlog. De voornaamste partijen van de vredesonderhandelingen waren goed voor de macht over heel West-Europa. Het waren enerzijds Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, en anderzijds de staatshoofden van een aantal geallieerde landen, te weten: Karel VI, aarts-hertog van Oostenrijk in zijn kwaliteit van keizer van het Heilige Roomse Rijk als afstammeling van Karel V, de formeel onder dat rijk aangesloten Duitse vorsten, Anna, koningin van Engeland, de (kandidaat-)koning van Spanje Philips IV en de Staten-Generaal van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Met deze vrede werd beslist vastgesteld dat Philips van Bourbon, een kleinzoon van Lodewijk XIV, koning mocht zijn van Spanje, maar aan zijn rivaal Karel VI, die als pas gekroonde keizer afzag van zijn pretenties, moest hij de Zuidelijke Nederlanden en delen van Italië (met name Milaan) afstaan, die sedert Filips de Schone en Karel V bij Spanje hadden behoord. Daarmee behield Spanje in Europa slechts zijn land op het Iberisch schiereiland (minus Gibraltar overigens) en werd in ieder geval voorkomen dat

Foto: Anna van Koofj

Frankrijk gemakkelijk via de Zuidelijke Nederlanden toegang kon krijgen tot de Republiek. Zo werd de macht van Lodewijk XIV afdoende ingeperkt.

Als je het spelersveld overziet, dan hebben we – met uitzondering van de Nederlandse republiek, waar zelfs geen stadhouder was! – te maken met afgezan-ten van gekroonde hoofden die onderling zaken bedisselden over landen en de daar wonende onderdanen, welke laatsten over oorlog en vrede niets in te brengen hadden. Oorlog werd gevoerd met

huurlers die door de vorsten werden betaald, deels uit belastingen die ze daarbij aan hun onderdanen oplegden.

WAT WAS IN 1713 DE STAND VAN ZAKEN?

Frankrijk was aan de verliezende hand. De reputatie van Lodewijk XIV als Zonnekoning had een aanzienlijke knauw gekregen, nadat in 1709 het noordelijke slagveld zich van de Zuidelijke Nederlanden naar Noord-Frankrijk had verplaatst en de Fransen bij Malplaquet een nederlaag hadden geleden. De Franse bondgenoot Beieren was door de geallieerden bezet en platgebrand, de Italiaanse bezittingen van Spanje waren door de geallieerden veroverd, inclusief Savoye en Nizza, die eerst onder keizer Napoleon werkelijk Frans zouden worden. Maar het overwicht werd door de geallieerden niet uitgebuit, omdat de Spaanse troonpretendent Karel door het plotseling overlijden van zijn broer Jozef I in Oostenrijk nu zelf keizer werd en omdat Engeland er de brui aan gaf.

Wat was de rol van Engeland – of beter gezegd: Groot-Brittannië, dat in die periode zijn definitieve vorm kreeg als Engels-Schots-Ierse eenheidsstaat? In 1702, aan het begin van de oorlog, werd Engeland namelijk geleid door ‘stadhouderkoning Willem III’, die in 1688 door een parlementaire revolutie daar aan de troon werd gebracht en die ook de aange- wezen leider was van de alliantie. Maar in datzelfde jaar overleed Willem III door het struikelen van zijn paard in een mols- hoop en werd zijn schoonzuster Anna zijn troonopvolger. Haar tijdelijke keuze voor de Tories in 1711, waardoor de familie Churchill, die een belangrijke rol speelde in de oorlog, in ongenade viel, leidde ertoe dat er vredesonderhandelingen ontstonden met een achterkamertjesalliantie tussen Engelse en Franse diplomaten, die deals konden sluiten

GRENZEN VAN HET DUITSE RIJK VOLGENS DE VREDE VAN MUNSTER 1648 (DOORGETROKKEN LIJN) EN BIJ VREDE VAN UTRECHT 1713 (LIJN MET STREEPJES)

zonder dat de andere partijen eraan te pas kwamen.

Slachtoffer hiervan was met name de Republiek. Deze was bij de oorlog betrokken door de rol van stadhouder Willem III en was ook na diens dood bondgenoot van Engeland gebleven. Maar voor haar inspanningen kreeg zij weinig oorlogsbuit, omdat juist zij tijdens de vredesonderhandelingen buiten spel kwam te staan. Geen gebiedsuitbreiding met Spaans Gelre, een strook van bezuiden Nijmegen tot Roermond, dan enkel de stad Venlo, en ook niet het recht op slavenhandel op Zuid-Amerika, waarop Spanje een monopolie had. Dat ging naar de nu grotere zeemacht Engeland. Nederlandse patriciërs werden er toch beter van, omdat zij van de maatschappij die deze handel mocht uitvoeren aandelen konden kopen en leven van de dividenden. Het is maar wat je onder vrede verstaat.

DE DOMINANTIE VAN HET ABSOLUTISME

De Vrede van Utrecht wordt in de tentoonstelling voornamelijk voorgesteld als een einde van de godsdienstoorlogen, zoals die na de reformatie waren ontstaan. Dat is slechts ten dele het geval. Het werkelijke einde van de godsdienstoorlogen, die vaak als burgeroorlogen en

opstanden begonnen, kan men voor het Europese vasteland vaststellen op 1648. Dat zijn dus de Vrede van Westfalen of de Vredes van Munster en Osnabrück (het einde van de Tachtigjarige Oorlog tussen Nederland en Spanje en de Dertigjarige Oorlog binnen het uiteengevallen Duitse keizerrijk). Op de Britse eilanden eindigen die op 1688, wanneer de *Glorious Revolution* een einde maakt aan het katholieke absolutisme aldaar.

Naast het einde van de gewapende godsdiensttegenstelling had de Vrede van Westfalen ook andere gevolgen. Het oude 'Roomse' keizerrijk van Karel V was nu definitief verdeeld over een aantal absolutistische vorstendommen naast Oostenrijk dat, zoals we al weten, de keizerstitel behield. Met uitzondering van de Republiek der Verenigde Nederlanden werd in elk land voortaan de religie, maar daarnaast ook de politiek bepaald door een monarch. De sterkste van die vorsten hadden dynastieke pretenties, die ze probeerden te realiseren door huwelijken en allianties om zo hun territorium uit te breiden. Als tegen zulke allianties door andere vorsten bezwaar werd gemaakt, werd een oorlog begonnen.

Onder deze monarchen mag men ook Lord Protector Cromwell van Engeland rekenen, de absolutistische protestant. De belangrijkste speler op dit terrein was

de koning van Frankrijk, die weliswaar rooms-katholiek was, maar in de praktijk zijn eigen hof als kerk beschouwde en zichzelf liet aanbidden. Met name Lodewijk de XIV, koning bij de gratie Gods, claimde op basis van zijn goddelijk recht dat Frankrijks natuurlijke grenzen gelegen waren aan de Rijn, de Alpen en de Pyreneeën. Zijn absolutisme was verbonden met het koningschap en niet meer met de kerkelijke verplichtingen die bijvoorbeeld Philips II zichzelf indertijd had opgelegd.

De ideologische inzet van de oorlogen na 1688 was dus niet louter katholiek tegen protestant, of rooms absolutisme tegen Hollands-Engelse verdraagzaamheid (in Engeland genuanceerd naargelang de meer 'tolerante' Whigs of de meer 'absolutistische' Tories aan de macht waren). Het was openlijke machtsstrijd, waarin met godsdienstige idealen opportunistisch werd omgesprongen. Lodewijk XIV sloot allianties met de katholieke Jacobus II van Engeland om de Republiek te veroveren. Maar om in de Zuidelijke Nederlanden, Elzas-Lotharingen en de Pyreneeën gebiedswinst te behalen ging hij oorlogen aan met het katholieke Spanje en de keizer van het Heilige Roomse Rijk. Daarbij waren de aanleidingen domweg het soort laatmiddeleeuwse feodale erfiskwesties die men kent uit de periode van voor die andere cruciale "vergeten" vrede: de Damesvrede van Kamerijk van 1529 tussen Karel V en Frans I.

GEEN AFSLUITING MAAR CONTINUÏTEIT

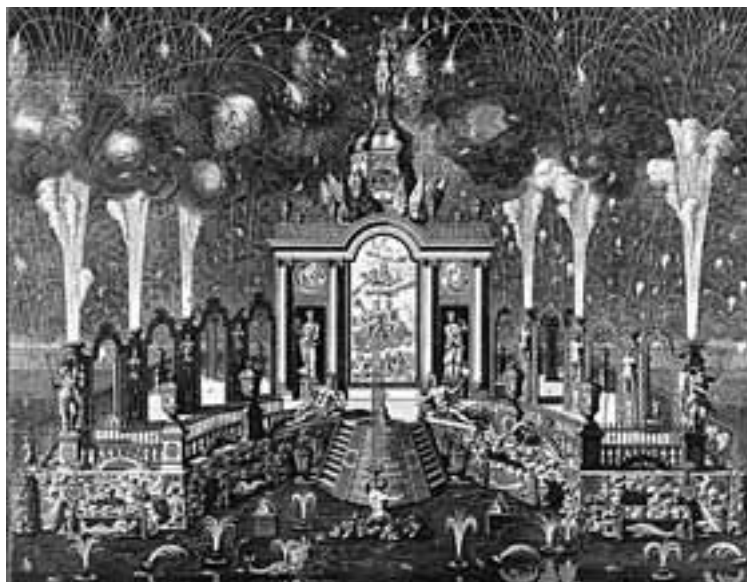
Het verschil tussen 1529 en 1713 is dat deze laatste vrede langer heeft geduurd. De allereerste oorzaak is de uitschakeling van de belangrijkste oorlogspartijen: Frankrijk door de dood van Lodewijk XIV in 1715 en de Hollandse partij binnen de Republiek die door de Vrede van Utrecht definitief werd *kaltgestellt*. De tweede oorzaak is het financiële onvermogen van de mogendheden om de oorlog langer te voeren. Met deze oorlog begonnen de Franse schulden te drukken, die men heeft proberen op te lossen met een aandelenhandel, en die uiteindelijk in 1776 de absolutistische koning Lodewijk XVI dwong een parlement van edelen op te roepen om te beraadslagen over de intrekking van hun vrijdom van belasting. Tot 1746 bestond er in West-Europa een stabiel alliantiestelsel tussen Engeland, de Republiek en Oostenrijk dat Frankrijk in toom leek te houden. Men

Geweld in het leger

Vrouwen zijn vogelvrij in leger VS' kopte NRC-Handelsblad op de voorpagina (6 juni). Volgt het schokkende verslag van een soldate in Michigan, in haar groep de enige vrouw. Zij werd als 20-jarige vrijwel van meet af aan na plaatsing in haar onderdeel seksueel lastig gevallen door een onderofficier. Uiteindelijk verkrachtte hij haar bruant op zijn werkkamer. Lang hield ze het voorval stil. Toen ze eenmaal toch naar haar commandant was gestapt hield deze haar aan het lijntje. 'We kunnen nu geen gedoe gebruiken', was het parool. Vervolgens kreeg ze een document voorgelegd, waarin stond dat ze vrijwillig seks had gehad met de onderofficier. Ze weigerde te tekenen. Daarop hoorde ze, dat ze dan misschien zelf aangeklaagd zou worden wegens smaad. Uiteindelijk heeft de verkrachter het voorval bekend, maar hij kwam weg met een kleine sanctie en is intussen bevorderd tot officier. De soldate heeft kort daarna gedesillusioneerd de dienst verlaten. Haar medische behandeling wegens de gevolgen van de verkrachting, lichamelijke en psychische schade, belooft intussen ruim 70.000 dollar, maar is niet vergoed door het leger. De krant kwam met dit verhaal naar aanleiding van een hoorzitting van de Senaat, waar de complete legertop zich moest verantwoorden voor de toename van seksueel geweld in het Amerikaanse leger. De cijfers zijn verbijsterend. Van de 200.000 vrouwen in het 1,4 miljoen manschappen tellende leger in de VS hebben er vorig jaar 26.000 gemeld ernstig seksueel te zijn mishandeld (aanranding, verkrachting, onvrijwillige seks). Lichte gevallen van ongewenste intimiteiten zijn in die cijfers niet meegenomen. Dan nog gaat het om een stijging van 30 procent ten opzichte van 2011. Eén op de vijf vrouwen in het leger heeft intussen ongewenste ervaringen op seksueel gebied meegemaakt. De daders worden zelden vervolgd. In 2011 werd in 19.000 zaken slechts 575 keer onderzoek gedaan en kwamen uiteindelijk niet meer dan 96 mannen voor de krijgsraad. Sommige senatoren willen naar aanleiding van die beschamende praktijk nu speciale aanklagers buiten het leger om aanstellen, maar de legertop verzet zich daar hevig tegen en zal zeer waarschijnlijk aan het langste eind trekken. In de VS moet er veel gebeuren willen de generaals het onderspit delven. Een Republikeins senator, Saxby Chambliss, wond om de onderliggende mentaliteit geen doekjes. Hij stelde dat seksueel misbruik op legerbases moeilijk te bestrijden is "gelet op het aantal hormonen waarin de natuur voorziet. De jongens die het leger ingaan, zijn nu eenmaal tussen de 17 en 23 jaar." Als je in de VS als vrouw het leger ingaat kies je blijkbaar niet alleen voor een organisatie die opleidt tot geweldgebruik, maar ook voor blootstelling aan geweld van binnenuit. Eigen schuld, dikke bult?

Boudewijn Chorus

kon in 1738 dus gerust het zilveren jubileum van de vrede vieren. Maar in deze tijd van relatieve rust kwam Pruisen op, en toen Karel VI in 1746 overleed, was daar veroveraar Frederik II aan de macht, die zich sterk genoeg achtte om de vrouwelijke erfopvolging van Maria Theresia te betwisten. Alweer een successieoorlog, en zelfs in de 19^e eeuw konden de Hohenzollern hun spelletje onder het kanselschap van Bismarck voortzetten! In 1862 veroverden ze Sleeswijk-Holstein op Denemarken en in 1870 beslisten zij zelfs een tweede Spaanse successieoorlog te-

Tekening: Hendrik Pola / Prent: Stopenaer

14 JUNI, 1713. VUURWERK BIJ VIERING VAN VREDE VAN UTRECHT

gen keizer Napoleon III, die, als Frans-Duitse oorlog de geschiedenis ingegaan, ertoe leidde dat zij de keizers voortbrachten van een Duitse eenheidsstaat...

En vanaf 1933 was er in Duitsland een rijkskanselier aan de macht gekomen, die de monarchistische doctrine van Lodewijk de XIV vertaalde als een 'Germaanse' volksdoctrine waarvoor hij als leider een missie te vervullen had. Ook hij claimde 'natuurlijke grenzen' als 'levensruimte' en eigende zich het recht om te veroveren toe, alleen niet namens zichzelf, maar namens en voor een volk dat hem blindelings moest gehoorzamen.

Wat ons leert dat je de vrede nooit aan monarchen moet overlaten.

Overigens speelt bij de viering van de vrede in het huidige Utrecht ook Duits oorlogstuig uit de Tweede Wereldoorlog een rol. In een tentoonstelling "Sporen naar het front" laat het Spoorwegmuseum pantser treinen en spoorhouwtuigen uit het Derde Rijk zien. Maar daaronder vinden we geen treinen als die waarin in 1918 in Compiègne de Eerste Wereldoorlog werd beëindigd.

Jan Bervoets

Via samenwerkingsverbanden alsnog de oorlog ingerommeld

Onder de titel “Hoe het parlement zich de oorlog in laat rommelen” schreef ik in het VredesMagazine van voorjaar 2010 een vrij historisch getint artikel hoe de Tweede Kamer zichzelf met een informeel instemmingsrecht op had laten zadelen als het om besluitvorming rond de Nederlandse deelname aan oorlog en vredesmissies gaat.

Het gaat hier om de zogenaamde “artikel-100-procedure”. Ik voorzag toen dat dit informele instemmingsrecht op den duur, net als in de ons omringende landen, wel weer een formeel instemmingsrecht zou worden, zoals het oorspronkelijke besluit om ten oorlog te trekken een Verenigde Vergadering van de Eerste en Tweede van de Staten Generaal vereist. Maar dat bleek een misrekening, juist vanwege de Europese integratie.

Begin december 2012 informeerde het pas aangetreden kabinet Rutte II de Kamer over het voornemen om twee Patrioteenheden in Turkije te ontplooiën. Toen de Kamer vervolgens vroeg waarom dit niet conform de artikel-100-procedure liep, stelde minister Timmermans dat het bij deze Patriots ging om een militaire missie met een tweeledig karakter: bescherming van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied (namelijk dat van Turkije) en handhaving of bevordering van de internationale rechtsorde. Alleen in het laatste geval is volgens hem een artikel-100-procedure van toepassing; in het eerste geval niet en als er sprake is van beide doelstellingen dan hoeft het volgens de logica van het kabinet dus ook niet. In mijn bovengenoemde bijdrage stelde ik dat voor een militaire missie ter verdediging van het eigen of bondgenootschappelijk grondgebied artikel 96 van de grondwet nog geldig zou kunnen zijn, waarin een formele instemming van een Verenigde Ver-

FEBRUARI 2013. VS-MILITAIREN VOOR BATTERIJ PATRIOTS IN GAZIANTEP IN TURKIJE

gadering noodzakelijk zou zijn. Maar de regering stelt zich liever op het standpunt in dergelijke gevallen zelfstandig over de krijgsmacht te kunnen beschikken zonder al te veel bemoeienissen van het parlement vooraf.

Daartoe gedwongen door de Kamer schreef de regering uiteindelijk toch nog een aanvullende brief die lijkt op een artikel-100-brief, maar volgens de regering beslist niet zo mag heten. In de gebruikelijke schriftelijke vragenronde voorafgaand aan het Kamerdebat ging vraag nummer 100 over de weigering van de regering de artikel-100-procedure te doorlopen, maar de regering hield voet bij stuk. Wel erkende ze in antwoord op vraag nummer 106 dat het verzoek van Turkije op grond van artikel 4 van het NAVO-verdrag is gedaan en niet op grond van artikel 5. Dat laatste artikel gaat over collectieve zelfverdediging; artikel 4 slechts over een verzoek. Het beroep op zelfverdediging van een NAVO-bondgenoot is dus dubieus.

In vraag 186 haalde de Kamer de commissie Davids aan, die over de besluitvor-

ming rond de stationering van Nederlandse Patriotraketten in Turkije tijdens de Irak-oorlog van 2003, stelde: “Met betrekking tot de uitzending van de Patriots en de begeleidende militairen naar Oost-Turkije heeft de regering artikel 100 ten onrechte niet toegepast. Het beroep hierbij op NAVO-verplichtingen strookt niet met de tekst van het artikel noch met zijn ontstaansgeschiedenis. Op het ministerie van defensie wordt nog steeds het uitgangspunt gehanteerd dat bij inzet of terbeschikkingstelling van de krijgsmacht op grond van verdragsverplichtingen artikel 100 niet behoeft te worden toegepast.” PvdA-minister Timmermans schaaft zich nu achter de reactie van de ministers Verhagen (CDA) en Van Middelkoop (CU) van het toenmalige kabinet Balkenende IV dat in dit soort gevallen het kabinet de Kamer niet met een artikel-100-brief hoeft te informeren, maar dat “langs de lijnen van” een artikel-100-brief zal doen.

De Kamer ging uiteindelijk akkoord met de (niet) gevolgde procedure en met de ontplooiing van de Patriotsystemen

Foto: Boyd Noorda

DECEMBER 2012, BINNENHOF, DEN HAAG. LINKS ZANGER BOB FOSKO. DAARNAAST LEDEN VAN DEFENSIECOMMISSIE VLNR: JOËL VOORDEWIND (CU) PIETER OMZIGT (CDA), HARRY VAN BOMMEL (SP), SULTAN GUNAL (PVDA) EN ESHTER OUWEHAND (PARTIJ VOOR DE DIEREN)

maar sprak wel af later dit kalenderjaar terug te komen op de artikel-100-procedure.

Nog geen maand later deed zich echter een nieuwe discussie voor over de toepassing van artikel-100. Dit keer betrof het Mali. Frankrijk stuurde half januari een legermacht naar haar voormalige kolonie om de Malinese regering te ondersteunen tegen de oprukkende rebellen. Ook liet Frankrijk een extra Europese Raad Buitenlandse Zaken bijeenroepen, waarin ze de andere EU-lidstaten vroeg om in het kader van het European Air Transport Command (EATC) extra militaire luchttransportcapaciteit beschikbaar te stellen. Eén dag vóór deze extra Raad kwam de Tweede Kamercommissie Buitenlandse Zaken in spoedzitting bijeen. SP-Kamerlid Van Dijk vroeg of er geen artikel-100-brief noodzakelijk was. “Wij kunnen niet zomaar een oorlog ingeroemd worden,” zei hij. Toch lijkt precies dat aan de hand te zijn.

Timmermans verwees naar een eerder besluit van de Kamer om akkoord te gaan met het EATC. De deelnemende landen, Duitsland, Frankrijk en de Benelux, hebben daar volgens de minister nu “trek-

kingsrechten” op. Nederland heeft weliswaar een veto over de haar eigen aandeel in dit commando, maar daar moet je volgens hem erg terughoudend mee zijn. Zijn collega van defensie Hennis-Plasschaert ging in dit Kamerdebat nog verder: je kunt je veto gebruiken, maar: “Dit is naar mijn mening een risicovolle benadering van multinationale samenwerking, omdat je dan niet meer op elkaar kunt vertrouwen.”

NATO RESPONSE FORCE EN EU BATTLE GROUPS

Twee maanden later pakte PvdA-kamerlid Eijssink deze uitspraak en die van Timmermans tijdens het Patriot-debat op tijdens een commissievergadering over Europese Defensiesamenwerking. Als je stelt “dat de inzet van Nederlandse militairen en middelen een uitvloeisel kan zijn van eerdere besluiten (...) moeten wij [dan] denken aan besluiten op grond van artikel 4 van het NAVO-Verdrag op grond van het solidariteitsbeginsel, zoals besluiten over EU-Battle Groups of de NATO Response Force? (...) Is deze samenwerking een eerste stap in de richting van wijziging van het Nederlands

beleid, als het gaat om soevereiniteits-overdracht?” Volgens minister van defensie en voormalig Europarlementariër Hennis-Plasschaert (VVD) kwam de vraag over de bevoegdheden en besluitvorming over de gemeenschappelijke militaire capaciteiten van de EU en de NAVO eigenlijk pas nu aan de orde, nu die militaire capaciteiten vorm hebben gekregen en de vraag naar hun inzet aan de orde is. Inderdaad zijn destijds zowel het Europees Defensie Agentschap als de EU Battle Groups in de Europese Grondwet verankerd, maar werden de bevoegdheden van het Europees Parlement niet uitgebreid tot het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid. Dat bleef een bevoegdheid van de afzonderlijke nationale parlementen van de lidstaten die hun eigen regering hier maar op aan moeten spreken. Onderlinge afstemming zou plaats kunnen vinden in de tandeloze Parlementaire Assemblies van de NAVO en de inmiddels opgeheven WEU.

Hennis-Plasschaert zei toe hier werk van te willen maken. Als je EU Battle Groups hebt, dan moet je die ook gebruiken. Anders kun je ze net zo goed afschaffen.

fen. Ze vertelde dat tijdens een Europese vergadering van ministers van defensie eerder dit jaar juist ook kritiek was op Frankrijk dat ze uitsluitend eigen troepen inzette in Mali en geen gebruik maakte van de EU Battle Group of een NATO Rapid Response Force die juist voor dit soort operaties paraat staan. Frankrijk gaf toen aan te verwachten dat de besluitvorming over de daadwerkelijke inzet te lang zou duren en dat dit vereenvoudigd diende te worden. Hennis-Plasschaert stelde de Kamer voor om bij de beschikbaarstelling van gemeenschappelijke militaire capaciteiten goede afspraken te maken waar deze wel of niet voor ingezet mogen worden zodat die discussie niet gevoerd hoeft te worden op het moment van de daadwerkelijke inzet. Dat sluit aan bij een vorig jaar uitgebracht advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) waarin deze voorstelde gemeenschappelijke defensiecapaciteiten op te bouwen met landen die gelijkgesteld zijn als het om internationale militaire interventies gaat. De AIV stelde: “De Nederlandse strategische cultuur kan tot dusverre worden geplaatst tussen de op militaire daadkracht gerichte cultuur van landen als de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk en de militair meer terughoudende cultuur van de Duitse Bondsrepubliek. (...) Daardoor kan Nederland wellicht ook een verbindende factor zijn tussen verschillende clusters van samenwerking binnen Europa.”

Volgens mij leidt de tussenpositie van Nederland echter niet zozeer tot een verbinding tussen deze twee “strategische culturen”, maar veelal, mede afhankelijk van de kleur van het kabinet, tot wisselende keuzes voor de ene of de andere belendende cultuur. Het is dus sterk de vraag of de keuze die bij het instellen wordt gemaakt nog steeds omarmd wordt bij het inzetten. En het besluit over die inzet wordt volgens het voorstel van de minister dus feitelijk overgelaten aan de NAVO of de Europese Raad.

Opmerkelijk is dat in dit hele Kamerdebat door niemand werd gerefereerd aan de aanbevelingen van een werkgroep onder voorzitterschap van toenmalig VVD-Tweede Kamerlid en huidig Euro-parlementariër Van Baalen die de Kamer zelf in 2005 aan het werk heeft gezet om een antwoord te vinden op de vraag hoe de parlementaire betrokkenheid bij de besluitvorming over de inzet van de NATO Response Force en de EU Battle

Groups zou moeten plaatsvinden.

De in juni 2006 gepresenteerde aanbevelingen van de werkgroep gingen al in op het voorstel om reeds bij de instelling van een gemeenschappelijke militaire capaciteit af te spreken waarvoor deze wel en niet ingezet zou mogen worden. De werkgroep constateerde dat het ondenkbaar is dat reeds op dat moment alle politieke en militaire omstandigheden bekend zullen, die van invloed zijn op de daadwerkelijke inzet van de betreffende militaire capaciteit, en dat ook op het moment van de daadwerkelijke inzet zelf de Kamer aan zet is. Volgens de werkgroep hoefde (het vermeende gebrek aan) snelheid geen beletsel te zijn, als de regering de Kamer op een transparante wijze informeert over alle stappen en besluiten die in het voortraject zijn genomen en de Kamer daar ook bij betreft. Noch het besluit noch de ontplooiing zelf zullen binnen 24 uur plaatsvinden en dat geeft de Kamer ook tijd om zelfs op dat allerlaatste moment nog een debat te voeren zonder dat ze zich onder druk gezet hoeft te voelen omdat ze immers al in een eerder stadium aan de bel heeft kunnen trekken. Hopelijk herinnert de Kamer zich dit rapport nog als ze later dit jaar met de regering over dit onderwerp zal spreken in de aanloop op de Europese Top in december 2013. Daar staan de gemeenschappelijke Europese militaire capaciteiten op de agenda en ze zullen verbonden worden aan de dan vast te stellen herziene Europese Veiligheidsstrategie die, in tegenstelling tot haar voorgangers, ook operationeel ingevuld zal worden.

DE PRAKTIJK IN MÜNSTER

Bij gebrek aan een Paasmars in Nederland, sloot ik me dit jaar op Goede Vrijdag aan bij de Friedenspolitische Farhadtour in Münster. Deze stad is in Nederland vooral bekend van de Vrede van Münster, maar voordat hiervan het 25-jarig bestaan gevierd kon worden was Nederland al in de Tweede Münsterse Oorlog verwickeld met prins-bisschop Bernhard von Galen (“Bommenberend”). In de Eerste en Tweede Wereldoorlog was Münster een belangrijke garnizoensstad van het Duitse Rijk. Tegenover een in de jaren zestig opgericht monument ter herdenking van de in Münster gelegerde infanterie- en pantserdivisies die zware verliezen leden in de Slag om Stalingrad staat het hoofdkwartier van het Duits-Nederlandse legercorps. Dit is één van de eerste multinationale le-

gercorpsen en op het eerste gezicht een mooi voorbeeld van een Europees vredesproject waarin legermachten niet langer nationaal zijn en staten elkaar onderling dus niet meer kunnen bevechten. De praktijk is echter dat die multinationale legercorpsen, waarvan er op verzoek van NAVO en EU en door bezuinigingen op nationale defensiebegrotingen steeds meer komen, in militaire operaties buiten Europa worden ingezet. Bovendien, zo stelde het meefietsende Bondsdaglid van Die Linke, Katrin Vogler, krijgen nationale parlementen steeds minder over deze inzet te zeggen, omdat de multinationale legercorpsen volgens afspraak bij toerbeurt worden uitgeleend aan de NAVO of de EU. Dat geldt ook voor Duitsland waar de Bondsdag een formeel instemmingsrecht heeft met de inzet van de Bundeswehr die volgens de Duitse grondwet geen oorlog buiten Duits grondgebied mag voeren.

Hoe dit in de praktijk uitpakt bleek op 8 maart jl. in de brief aan de Tweede Kamer waarin de regering aangeeft dat de omstreden politietrainingsmissie in Kunduz komende zomer voortijdig beëindigd zal worden en dat de Nederlandse militairen vanaf 15 juli a.s. naar Nederland zullen terugkeren. De brief besluit met de droge mededeling “Het Duits-Nederlandse Legerkorps uit Münster, tenslotte, is volgens het roulatieschema van de NAVO in de periode 15 juli 2013 tot en met 15 januari 2014 weer aan de beurt om militairen te leveren voor staffuncties op het hoofdkwartier van IJC (ISAF Joint Command) in Kaboel, zoals voor het laatst in 2009.” Tijdens het Kamerdebat bleek deze mededeling geen vragen op te roepen en werd ook niet gevraagd om een artikel-100-brief. En zo blijven we dankzij in het verleden gemaakte NAVO-afspraken toch nog militair aanwezig in Afghanistan, ook al gaan we daar volgens de op basis van artikel 100 geschreven brieven weg.

En deze ontwikkeling gaat verder. Eind mei stuurde minister Hennis-Plasschaert een brief naar de Kamer waarin ze meedeelde dat de defensiesamenwerking met Duitsland wordt uitgebreid door de integratie van de Luchtmobiele Brigade in de Duitse Division Schnelle Kräfte, en op het gebied van de onderzeebootdiensten en Patrioteenheden. Een volgende keer heeft het parlement waarschijnlijk dus nog minder te zeggen over de inzet van die Patriots.

Jan Schaake

Bommen op of wapens naar Syrië?

De oorlog in Syrië brengt verwarring in het Westen. Dat Mient-Jan Faber in 2003 de volkenrechtelijk onrechtmatige en op leugens gestoelde Amerikaans-Britse invasie in Irak steunde, schreven mensen soms nog toe aan de niet altijd goed in te schatten persoonlijkheid van Faber. Maar eind april werden we opgeschrikt door een artikel in Trouw van Jan Jaap van Oostzee onder de kop 'Tijd voor militair ingrijpen in Syrië is aangebroken', waarin deze namens IKV-Pax Christi pleitte voor 'bommen op Syrische vliegvelden'. Anderen vragen om het leveren van wapens aan de rebellen.

Terwijl ik deze column aan het schrijven ben, kondigt VN-deskundige Pinheiro een rapport aan van zijn onderzoeksmissie. Vergeleken met een onderzoek in Syrië van drie maanden eerder schetst hij thans een 'totale verslechtering' en een toenemende 'radicalisering' van de rebellen. Hen als 'engelen' zien, noemt hij een misverstand. 'Er is slechts een minderheid van strijders die nog een staat voor allemaal wil, laat staan een democratie', zo meent de chef van de VN-missie. Verreweg de meeste rebellen staan volgens hem 'heel ver af van democratische gedachten en hebben andere aspiraties'. Hij liet doorschemeren, dat bij eventuele wapenleveranties van Engeland en Frankrijk 'het onderscheid tussen de slechte en goede rebellen moeilijk te maken is'. Het zich richten op het doen winnen van een der partijen lijkt kortom nogal glibberig. Dit is vanuit de vredesoptiek helemaal geen optie, hoe groot ook ons onbehagen is over het bloedvergieten in Syrië. Vredesmensen weten dat geweld haar eigen dynamiek heeft. Als er geen bestand is, die door beide partijen gewild wordt, betekent militaire interventie verheviging van de strijd. Dit ook omdat beide partijen dan willen laten zien wie de sterkste is. Maar het betekent vooral *partij worden* in het conflict, dus verlies van onpartijdigheid, wat volkenrechtelijk en polemologisch een 'doodzonde' is. Bovendien is bij grote mogendheden het humanitaire nogal eens een schaamlap voor geopolitieke of economische machtsverwegingen zonder dat ze daar openlijk voor uitkomen. Zeker voor vredesactivisten is het zaak om hier niet op in te spelen. Te meer omdat mensen militaire interventie nogal eens verwarren met *peacekeeping* na een door beide partijen overeengekomen vrede, waarvoor deze derden vragen die te bewaken als blauwhelmen. Ik ben niet een Jan Pronk om meteen te bedanken als lid. Het voorstel bommen te gooien op vliegvelden was natuurlijk zwak of verwacht je niet van een vredesorganisatie. Laat ik het maar gaan zien als een eenmalige beroepsmissie

Hans Feddema

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE VREDESBEWEGING

In deze reeks, waarin we steeds een aspect van de geschiedenis van de vredesbeweging belichten, het vijfde stukje. Daarin zien we hoe het de vredesbeweging verging tussen de wereldoorlogen. De serie is ontleend aan de tentoonstelling 'Zicht op Vrede' van het Museum voor Vrede en Geweldloosheid. Deze uit 24 panelen bestaande tentoonstelling kan (naast vele andere) geleend worden en is ook te zien op www.vredesmuseum.nl.

Vredesbeweging tussen wereldoorlogen

In de vorige aflevering zagen we al dat de Eerste Wereldoorlog de bakermat werd van de moderne vredesbeweging. De oorlog was veel verschrikkelijker geweest en had veel meer slachtoffers geëist dan veel mensen verwacht hadden en had weinigen onberoerd gelaten. De stemming in de jaren twintig was dan ook 'nooit meer oorlog'.

Velen vestigden hun hoop op de in 1919 opgerichte Volkenbond. Die zou ontwapening dichterbij brengen en ervoor zorgen dat de leden internationale wetten zouden aanvaarden. Het bleken illusies. De kiem van mislukking was ook al ingebouwd omdat belangrijke landen waaronder de VS geen lid werden.

Meer militant ingestelde mensen gingen zich antimilitarist of pacifist noemen. Ze richtten vele organisaties op, die vooral in de eerste tien jaar na de Eerste Wereldoorlog een bloeitijd beleefden. Voor zover verenigd in de Nooit Meer Oorlog Federatie telden ze samen een kleine honderdduizend leden.

Ook buiten de militanten die lid werden was er brede steun vanuit de bevolking. Dat bleek wel toen in 1923 meer dan 1,1 miljoen handtekeningen werden ingezameld tegen de Vlootwet. Het was voldoende om die wet, die versterking van de vloot in Nederlands-Indië beoogde, tegen te houden.

In de vorige aflevering werden al enkele nu nog bestaande vredesorganisaties genoemd die toen opgericht werden. Er waren er ook die toen belangrijk waren en waarvan

de namen nu verdwenen zijn. De Bond van Christen-Socialisten bijv. en de Internationale Anti-Militaristische Vereniging (IAMV). Laatstgenoemde werd al in 1904 opgericht door o.a. Domela Nieuwenhuis. Eén van de vele actiepunten was het recht op dienstweigeren. In 1923 lukte het om het in de wet vastgelegd te krijgen.

In de jaren dertig kreeg de vredesbeweging het moeilijker. De opkomst van het fascisme was daar niet vreemd aan. Steeds meer mensen meenden dat dit alleen met militaire macht tegemoet getreden kon worden. De vredesbeweging werd kleiner en haar invloed nam af. Een uitzondering hierop was de Jongeren Vredesactie. Die werd juist sterker en strijdvaardiger, voerde veel actie en ontwikkelde zelfs een compleet Plan voor Pacifistische Volksverdediging. Wie meer wil weten over de JVA kan terecht bij het onlangs verschenen boekje 'Van jeugdig pacifisme naar geestelijke weerbaarheid'. Dit boekje verscheen bij de Papieren Tijger in de reeks Humanistisch Erfgoed en is ook verkrijgbaar in de webshop van het Museum voor Vrede en Geweldloosheid. Na de Tweede Wereldoorlog besloten leden van IAMV en JVA deze organisaties niet opnieuw op te richten maar in plaats daarvan samen te gaan in de Algemene Nederlandse Vredeactie (ANVA). Na enkele fusies is Vredesbeweging Pais daar de rechtsopvolger van.

Chris Geerse

Advies tussen woord en daad over de Palestijnse zaak

SEPTEMBER 2012. TWEE KOLONISTEN VAN DE ILLEGALE NEDERZETTING MITZPE YAIR OP DE WESTBANK JAGEN SCHAPEN VAN PALESTIJNSE HERDERS (GWAWIS) OP. DE KOLONIST VERDEROP HOUDT EEN M16 VAST

Foto: Shiraz Grinbaum/Activestills

Aldus een citaat van Obama in het spraakmakende rapport van de AIV (Adviesraad Internationale Vraagstukken). De raad publiceerde Advies nr. 83 op 21 maart 2013 naar aanleiding van een verzoek van de Eerste Kamer. De kamer (met uitzondering van de PVV) vroeg welke concrete mogelijkheden Nederland heeft om eigenstandig en/of in EU-verband en/of internationaal verband bij te dragen aan een werkzame oplossing voor het Israëlisch-Palestijnse conflict. Ook vroeg de kamer zich af of de tweestaten-oplossing nog mogelijk was en welke effecten uitgingen van de omliggende democratisering van Arabische regio.

Het rapport “Tussen woord en daad” brengt de perspectieven voor duurzame vrede in het Midden-Oosten in kaart. De inhoud is helder en overzichtelijk, met een advies in een duidelijke richting.

Het rapport begint met een kort historische en juridische schets van het conflict en spitst zich vooral toe op de laatste 15 jaar. Van de politieke veranderingen in de regio verwacht de AIV dat er wel een extra dynamiek uitgaat ten gunste van bewegingen als de Moslimbroeders en het aan hen gerelateerde Hamas), zodat een meer kritischer houding jegens Israël

denkbaar is. Dat maakt een oplossing van het Israëlisch-Palestijnse probleem urgenter. Ook acht de AIV de positie van de VS door de nieuwe situatie verzwakt (lees: minder invloedrijk) en juist de Europese invloed versterkt, indien er eensgezind wordt getreden.

De situatie ter plaatse bevordert de vrede zeker niet (denk aan de nederzettingenpolitiek en de bouw van de muur). Nog afgezien van de aanhoudende dreiging van Hamas met geweld gaat er juist een polariserend effect van uit. In de ogen van de AIV blijft de tweestaten-oplossing de meest aangewezen weg naar vrede, waarmee de idee voor een binationale staat (samen gezag uitoefenen) in de la verdwijnt.

VIJF VOOR TWAALF...

Ondanks de enorme groei van de nederzettingen heeft de AIV nog hoop op snelle actie, omdat gebiedsuitruil nog niet onmogelijk is en Israël niet onwillig is over familiehereniging van Palestijnen (recht op terugkeer) en gezamenlijke grensbewaking door Israël en Palestina. Een heropening van het vredesoverleg ziet de AIV als beste aanpak. Liefst met hulp van internationale gemeenschap. Handelsbanden (associatieverdrag), een

goede relatie, juridische steun en geld kunnen hierbij behulpzaam zijn volgens de AIV. Een eigen koers van de EU is belangrijk om de VS te overtuigen, en de organisatie van conferenties met omliggende landen zal het proces zeker een impuls geven. Zelfs de Veiligheidsraad zou in een speciale zitting overleg kunnen opstarten, want Israël dreigt ook in een isolement te geraken waardoor het agressief kan gaan acteren. Haast is dus geboden!

NEDERLANDSE ROL

Voor Nederland ziet de AIV een rol, omdat we goede relaties met beide partijen hebben. Een dialoog en *second-track diplomacy* (informele conferenties, wetenschappelijke uitwisselingen, en denktanks van maatschappelijke organisaties) kunnen ondersteunend werken. Hierbij moeten vooral jongeren en vrouwen benaderd worden om mee te doen. De AIV prijst de ideeën van dit kabinet om bilaterale fora op te richten. Bekende argumenten voor etikettering van producten uit bezet gebied worden ook aangevoerd evenals ontmoediging van vestiging in bezette gebieden.

Het ziet er ambitieus uit, en uit de Nederlandse samenleving is al gereageerd. Kritiek in VN, van rechtse partijen en op verschillende sites wordt weer vrolijk gescholden. Wie weet: is het mogelijk om het vredesproces aan te zwengelen?

Anke Polak

Rapport te bestellen of te zien: www.AIV-Advies.nl

Bezuinigen? Op Defensie!

Militaire uitgaven, wapenhandel en

Europa verkeert inmiddels vijf jaar in een economische crisis en al die tijd is amper aandacht besteed aan de rol van de militaire uitgaven in het veroorzaken en het voortduren van de crisis. Terwijl sociale infrastructuur gekortwiek wordt, blijven uitgaven aan nieuwe wapens vrijwel buiten schot. Als al in de militaire uitgaven is gesneden, is dat vooral gebeurd in personeelskosten. Ondanks massaal geweeeklaag heeft de wapenindustrie amper geleden onder de crisis.

Nadat militaire budgetten in de jaren negentig, na de Koude Oorlog, flink daalden, boog die trend na 11 september 2001, in het kader van de oorlogen in Afghanistan en Irak, om in een sterk stijgende lijn, met name in de Verenigde Staten, maar ook in Europa. Deze dynamiek heeft substantieel bijgedragen aan de schuldenproblematiek in bijvoorbeeld Griekenland, Spanje en Portugal en blijft nog vele jaren zwaar drukken op de begrotingen van deze crisisliden.

Des te perverser is het dat juist militaire kopstukken en wapenlobbyisten het hardste roepen dat rampen ons bedreigen als het mes in de militaire uitgaven wordt gezet, terwijl juist stijgende defensie-uitgaven en corrupte wapenverkoop voor grote problemen hebben gezorgd. In Europa heeft Griekenland veertig jaar lang relatief het meeste aan defensie uitgegeven. Het gaf een twee keer hoger deel van het Bruto Nationaal Product (BNP) uit dan het EU-gemiddelde. Maar ook in Spanje stegen de militaire uitgaven tussen 2002 en 2008 met vijftig procent dankzij massale wapenaankopen. Het land heeft nu grote problemen om de schulden van deze onnodige wapenaankopen af te betalen. Een voormalig staatssecretaris van defensie in Spanje zei twee jaar geleden: "We zouden geen [wapen]systemen hebben moeten kopen die we niet zouden gaan gebruiken, voor conflictsituaties die niet bestaan, en wat erger is, met geld dat we toen niet hadden en nu niet hebben."

Ook het meest recente slachtoffer van

Foto: Brad Watson

de crisis, Cyprus, liet de militaire uitgaven de afgelopen tien jaar met 50 procent stijgen, het merendeel daarvan opmerkelijk genoeg pas na 2007.

Structureel lagere defensie-uitgaven hadden zonder twijfel tot een minder dramatische schuldenpositie geleid. Veel van de recente bezuinigingen in Griekenland, Spanje en Portugal komen op een moment dat een opeenstapeling van grote wapenaankopen tot een enorme schuld hebben geleid.

Over de hele linie geldt in Europa dat waar bezuinigd is op defensie dat vooral is gebeurd op menskracht: personeelsreducties, lagere lonen en pensioenen, niet op wapenaankopen. Budgetten voor nieuwe wapens stegen zelfs van €38,8 miljard in 2006 naar €42,9 miljard in

23 JANUARI 2011. GRIEKS PROTEST TEGEN BEZUINIGINGSMATREGELEN IN ATHENE

2010 – een stijging van meer dan 10 procent – terwijl in diezelfde periode personeelskosten daalden van €110 miljard naar €98,7 miljard, een daling van 10 procent.

WAPENINDUSTRIE

Parallel aan de stijgende wapenuitgaven stegen de inkomsten van de wapenindustrie jaar in jaar uit. Pas in 2011 daalden de omzetten voor het eerst sinds midden jaren negentig: vijf procent lager dan in 2010, maar gecorrigeerd voor inflatie nog altijd 51 procent hoger dan in 2002, aldus de meest recente cijfers van SIPRI. Massale productie en dito winsten die ze

de economische crisis in Europa

te danken hebben aan de oorlogen in Irak en Afghanistan, maar ook aan mega-projecten als de *Joint Strike Fighter*, de ontwikkeling van het VS/NAVO-raket-schild en de vernieuwing van kernwapens in de VS, Frankrijk en Groot-Brittannië. De wapenindustrie wordt gedomineerd door Westerse bedrijven, met 44 van de 100 grootste fabrikanten gevestigd in de VS; 33 bedrijven komen uit EU landen. Die honderd grootste bedrijven waren in 2011 samen goed voor 318 miljard euro omzet.

Met het oog op stagnerende vraag in eigen land zijn veel Westerse bedrijven zich de laatste jaren extra gaan richten op nieuwe of opkomende afzetmarkten. India en Brazilië bijvoorbeeld, maar ook klanten in het Midden-Oosten: Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) en Qatar. Nog geen twee jaar na het begin van de revoluties in de Arabische wereld geven regeringsleiders uit Berlijn, Londen en Parijs weer hun volle steun aan miljardendeals met potentaten die er niet voor terugdeinzen protest voor democratische hervormingen met geweld de kop in te drukken.

CORRUPTIE

In veel gevallen wordt die handel gesmeerd met steekpenningen, – niet voor niets staat de wapenhandel te boek als de meest corrupte bedrijfstak. Ondanks een hele trits affaires van de afgelopen jaren – met als meest gerucht makende de Brits-Saoedische *Al Yamamah* wapens-voor-olie-deal – blijven nieuwe zaken de kop opsteken. Begin dit jaar werd in Italië de baas van staatsbedrijf *Finmeccanica*, een van de tien grootste wapenproducenten ter wereld, opgepakt wegens vermoedens van corruptie bij een helikopterdeal met India. Eind vorig jaar vielen opsporings-ambtenaren bij *EADS* binnen vanwege onderzoek naar steekpenningen bij de verkoop van *Eurofighter*-gevechtsvliegtuigen aan Oostenrijk. In Engeland doet de staat onderzoek naar smeergelddbetalingen door een EADS-dochteronderneming bij het verkrijgen van een Saoedische order.

Het weerhoudt diezelfde overheden er alleen niet van deze bedrijfstak alle mo-

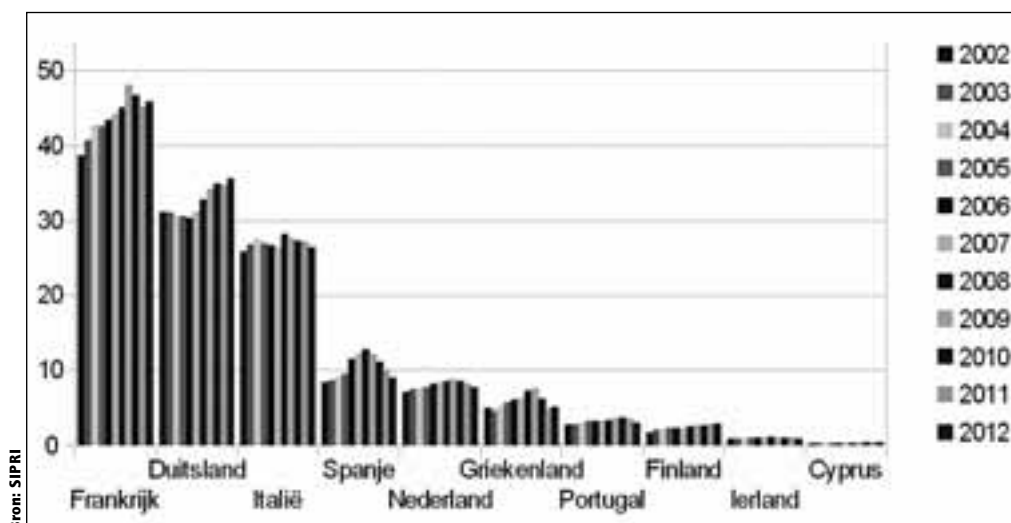
gelijke steun te bieden bij het verkrijgen van nieuwe exportorders, zo mogelijk met een financiële garantstelling.

Ondertussen zitten landen als Griekenland en Portugal flink in de problemen door Duitse onderzeeboten die zijn verkocht door sleutelfiguren om te kopen. Voormalig defensie minister Tschatzopoulos en 18 anderen staan in Griekenland terecht voor het aannemen van steekpenningen bij een serie wapenaankopen. Tschatzopoulos wordt ervan beschuldigd tussen 1998 en 2001 twintig miljoen euro te hebben opgestreken, waarvan acht miljoen van *Ferrostaal*, de Duitse onderzeebootbouwer. Plannen voor nog vijf duikboten zijn onder druk van de bezuinigingen in de ijskast be-

wordt vaak als oorzaak genoemd voor de geldverspilling in Griekenland, maar tegelijkertijd zijn bedrijven als *Ferrostaal* en *Siemens* pioniers in deze praktijken.”

SCHULDEN

Terwijl krediet verstrekken landen als Duitsland erop staan dat door de crisis getroffen landen flink het mes zetten in sociale voorzieningen om zo schulden te kunnen afbetalen, zijn diezelfde landen veel minder gebrand op stevige bezuinigingen op het militaire apparaat. Euro-parlementariër Cohn-Bendit (Groenen) vertelde de pers hoe voormalig premier Papandreou hem toevertrouwde dat Berlijn en Parijs niet wilden dat Griekenland de militaire uitgaven zou kortwieken,

MILITAIRE UITGAVEN IN EEN AANTAL EUROLANDEN VAN 2002-2012 IN MILJARD EURO

land. Nog zeven andere Griekse wapenaankopen zijn onderwerp van onderzoek, waaronder de Patriot raket.

Onder toenmalig premier Barroso – thans president van de Europese Commissie – kocht Portugal in 2004 twee Duitse onderzeeërs voor ruim een miljard euro, de duurste Portugese wapenaankoop ooit. Via de rechter probeert Portugal 34 miljoen aan dubieuze betalingen boven water te krijgen. In Duitsland kreeg *Ferrostaal* een boete van 140 miljoen euro voor het smeren van de handel met Griekenland en Portugal.

“De enorme hypocrisie is hier moeilijk te missen,” aldus Grieks parlamentslid Papadimoulis (SIRYZA). “Corruptie

omdat dat Franse en Duitse wapencontracten zou schaden. Of zoals een assistent van voormalig premier Papandreou opmerkte: ‘Niemand zegt: ‘Koop onze oorlogsschepen want anders zullen we niet borg staan voor jullie.’ Maar de duidelijke gedachte is dat ze ons meer steunen als we dat wel doen.’ Ter illustratie: begin dit jaar werd bekend dat Frankrijk met Griekenland onderhandelt over een nieuw groot wapenpakket voor de marine, met onder andere patrouillevliegtuigen voor de marine en twee van Europa’s duurste fregatten. Volgens *Jane’s Defence Weekly* kwamen de gesprekken als verrassing voor de marine en leek de zaak vooral politiek ingegeven.

Al in 2006 zei een hoge Griekse ambtenaar tegen militair weekblad *Defense News* dat veel te grote wapenaankopen tot buitenproportionele financiële verplichtingen hadden geleid, indertijd in totaal al een schuld van bijna tien miljard euro. Volgens de Griekse econoom Philippides zou Griekenland geen schulden hebben gehad als niet al die decennia zo belachelijk veel wapens waren gekocht.

Voor de VS, Duitsland en Frankrijk hebben geprofiteerd van decennia van excessieve Griekse wapenaankopen. Maar zeker ook Nederland: al jaren behoort Griekenland tot de belangrijkste bestemmingen van de Nederlandse wapenexport. Tussen 2002 en 2011 ging het om een totaal van 714 miljoen euro. Ondanks de crisis verleende de Nederlandse

meer bezuinigd mag worden, is de realiteit dat Europa vandaag de dag nog altijd meer uitgeeft aan defensie dan tien jaar geleden. Generaal De Rousiers, de Franse voorzitter van het militair comité van de EU, suggereerde begin dit jaar in het Europees Parlement dat Europa's toekomst op het spel staat als de defensie-uitgaven niet worden verhoogd. "Welke plaats kan een Europa met 500 miljoen inwoners hebben als het geen geloofwaardige capaciteit heeft om de veiligheid te garanderen?" vroeg hij retorisch. Hij meldde daarbij niet dat Groot-Brittannië, Frankrijk, Duitsland en Italië tot de tien landen behoren met de hoogste militaire uitgaven. Hoewel ze maar zeven procent van de wereldbevolking vertegenwoordigen, nemen EU lidstaten samen twintig pro-

cent zou opleveren. Hoezo begrotingstekorten?

WERKGELEGENHEID

Tallose onderzoeken laten zien dat investeren op militair terrein de minst effectieve manier is om banen te scheppen. Volgens wetenschappers van de universiteit van Massachusetts scoren in vergelijkingen de militaire uitgaven het slechtst: ze leveren minder dan de helft aan werk op vergeleken met een overeenkomstige investering in onderwijs of openbaar vervoer. In een tijd waarin geschreeuwd wordt om extra werk zijn militaire uitgaven niet te verantwoorden omdat dat goed voor de werkgelegenheid zou zijn. Juist elders renderen die investeringen veel beter. Een vergelijkbare conclusie trok eerder het Centraal Planbureau ook al ten aanzien van de werkgelegenheidseffecten bij deelname aan het *Joint Strike Fighter*-project: het leidde slechts tot verdringing van banen tegen, zoals we nu weten, steeds verder oplopende kosten.

In een tijd waarin de agenda van permanente bezuinigingen van de Europese Commissie steeds moeilijker te verkopen is, is er juist een terrein waar prima veel meer bezuinigd kan worden: de krijgsmacht en de wapenindustrie. Het afschaffen van de Franse en Britse kernwapens zou jaarlijks enkele miljarden opleveren en een belangrijke belofte van het Non-proliferatieverdrag inlossen: de uiteindelijke eliminatie van kernwapens. Het afschrijven van 'besmette schulden', veroorzaakt door met steekpenningen gesmeerde wapenaankopen, zou een andere goede stap zijn om de rekening van de crisis te leggen bij degenen die haar mede veroorzaakt hebben. Zulke maatregelen zouden ook laten zien dat in tijden van crisis Europa bereid is te investeren in een economisch gezond en duurzaam toekomstperspectief voor haar burgers, in plaats de oren te laten hangen naar diegenen die alleen vanuit een militaire blik naar veiligheid kunnen kijken en voor wie de verkoop van wapens het enige belang is.

Frank Slijper

Dit artikel is geschreven op basis van het rapport 'Guns, debt and corruption – Military spending and the EU crisis', een coproductie van de Campagne tegen Wapenhandel en het Transnational Institute (TNI). Het rapport en begeleidende 'infographics' zijn op hun beide websites te vinden.

LANCERING VAN DE AANGEPASTE GRIEKSE ONDERZEEBOOT S118 OKEANOS IN 2009.

overheid in 2010 nog voor 53 miljoen euro wapenexportvergunningen voor de Griekse marine. Dat bedrag verbleekt overigens bij de 876 miljoen euro aan contracten met Griekenland waaraan Parijs datzelfde jaar zijn fiat gaf.

Spanje committeerde zich sinds 2000 aan de aanschaf van zeker negentien wapenprogramma's waarvoor geen duidelijke strategische noodzaak bestond, aldus SIPRI onderzoeker Perlo-Freeman. Mede daardoor heeft Spanje nu de grootst mogelijke problemen een wapenschuld van 26-30 miljard euro te voldoen. Via een speciaal opgezette kredietlijn probeert Madrid schuldeisende fabrikanten buiten de deur te houden.

In Italië ligt het zwaartepunt van de voorgestelde bezuinigingen op defensie bij het personeel, dat van 180.000 naar 150.000 teruggebracht moet worden. Op die manier hoopt de regering lopende en geplande wapenprogramma's zoveel mogelijk buiten schot te houden.

Hoewel vanuit militaire hoek voortdurend wordt geroepen dat absoluut niet

cent van de wereldwijde militaire uitgaven voor hun rekening.

Niettemin meent de Deense NAVO secretaris-generaal Rasmussen dat "meer bezuinigingen nu zullen leiden tot grotere onveiligheid in de toekomst, tegen kosten die we simpelweg niet kunnen betalen." Klinkklare bangmakerij van een havik die sinds zijn aantreden niet anders heeft gedaan dan hameren op Europa's militaire 'verplichtingen' – de vaak genoemde drempel van twee procent van het Bruto Nationaal Product (BNP), waaraan NAVO-lidstaten zich zouden moeten committeren. Absurder nog is de voortdurende vergelijking met het uitgavenniveau in de VS: alleen Noord-Korea, Israël en een aantal Arabische oliestaten besteden meer dan 4 procent van hun BNP aan het in stand houden van een gigantisch militair apparaat. Beter zou het zijn als lidstaten een voorbeeld zouden nemen aan Ierland (geen NAVO-lid), dat slechts 0,6 procent van het BNP aan het militaire apparaat uitgeeft. Stel je eens voor, de tientallen miljarden die dat

Van Hiroshima tot Fukushima

In Utrecht vindt momenteel op twee locaties van Casco een tentoonstelling plaats van het werk van de Japanse kunstenaar Tadasu Takamine. In de woorden van het toelichtend pamflet bij de tentoonstelling onderzoekt Takamine “kapitalistisch gedreven hedendaagse biopolitiek, vaak met een diepe betrokkenheid tot zijn eigen lichaam en privéleven”.

De invalshoek van het eerste deel van de tentoonstelling is hoe het dagelijks leven in Japan er twee jaar na de kernramp in Fukushima uitziet. In een minimaal decor van hout, PVC en landbouwplastic kunnen video's bekeken worden van korte door jonge acteurs gespeelde scènes. Het zijn gesprekken rond de bloemenwinkel, het koffiehuis of op de vismarkt.

De achtergrond is steeds aanwezig zonder benoemd te worden: de kernramp van Fukushima op 11 maart 2011. Op die dag werden twee regio's in noordoost Japan geteisterd door een hevige aardbeving en de daardoor veroorzaakte tsunami. Als gevolg daarvan stierven meer dan 20.000 mensen. Maar dat was nog niet alles: de tsunami veroorzaakte in de nucleaire Dai-ichi centrale bij Fukushima een kernramp, waardoor tot op de dag van vandaag radioactieve stoffen in het milieu worden verspreid en een heel gebied onbewoonbaar is geworden.

Takamine is met zijn medewerkers naar het getroffen gebied gegaan en heeft daar met verborgen opnameapparatuur de gesprekken geregistreerd die op de video's worden nagespeeld. In de woorden van Anna van Suchtelen op de Utrechtse culturele website Lucyindelucht:

“De vragenstellers verontschuldigen zich bescheiden voor hun vragen: ‘Wij zijn

bezorgd over de vis en de zee’, ‘Ik maak me zorgen over het bestralingsprobleem’ en ‘We worden zo overgevoelig als er iets gebeurt’. De antwoorden zijn meestal omslachtig of ontwijkend, alles zeer beleefd, met buiginkjes en uitdelen van visitekaartjes en excuses. Men draait om de hete brij heen. De testen zijn uitgevoerd maar de resultaten zijn niet zo snel te vinden. In het aquarium gaat het waarschijnlijk om vervuiling vanuit China, als het water in de tank al vervuild is. Producten in winkels zijn absoluut lokaal, in ieder geval is de afkomst zo ver mogelijk verwijderd van Fukushima”

De recensente is ook de dubbele bodem van het geheel opgevallen. Want in de werkelijkheid spelen de marktkooplui en de klanten ook al toneel om de waarheid te verbloemen.

Het tweede deel van de tentoonstelling heet fraai dubbelzinnig ‘Nuclear Family’. Takamine heeft met verticale stroken aan de wand die tot in de kelder van het pand doorlopen een tijdslijn gemaakt van alle kernproeven die sinds de experimentele test voorafgaand aan de kernbom van Hiroshima genomen zijn. De reeks loopt door tot aan de kernproef van Noord-Korea in 2009. Boven de stroken staan

kleine familiefoto's van drie generaties Takamines die in deze periode geleefd hebben, waardoor een verband wordt gelegd tussen familiestructuren en nucleaire explosies.

Toen ik de tentoonstelling bezocht gaf Dirk Bannink van anti-kernenergearchief LAKA een inleiding. Hij vertelde dat in Japan een paar maanden na de ramp de normen voor de toegestane hoeveelheid straling verhoogd zijn tot 20 millisievert per jaar. Daardoor werd voorkomen dat de middelgrote steden Fukushima en Koriyama, op 60 km afstand van de getroffen centrales, geëvacueerd moesten worden. In Europa is die stralingshoeveelheid precies de norm voor werkers in de nucleaire industrie, hoger dan die voor de algemene bevolking. Je zou dus kunnen zeggen dat alle Japanners nu werknemers in de kernindustrie zijn geworden, aldus Dirk.

Kees Kalkman

(met dank aan J.R. voor de tip)

De tentoonstelling *Japan Syndrome – Utrecht Version* is nog tot 6 juli te bekijken bij Casco, Nieuwekade 213-215 Utrecht – cascoprojects.org.

Anna van Suchtelen, *Verse vis! Veilig? Een klein beetje veilig!* www.lucyindelucht.nl, 15 mei 2013.

FONDS VREDESPROJECTEN HEEFT U NODIG!

Nog altijd voeren er mensen actie voor vrede. Zij kunnen uw steun goed gebruiken!

Fonds Vredesprojecten steunt kleine radicale vredesacties aan de basis. Help mee.

Giro 4738565 t.n.v. Fonds Vredesprojecten

Stug doorgaan

Heeft werken voor vrede zin, of moeten we ons toch voor op oorlog blijven voorbereiden? In het Thijmessay 2012 probeert Jan Gruiters die vraag te beantwoorden aan de hand van de recente geschiedenis.

Het zit me al heel lang dwars. Na de Val van de Berlijnse Muur kraaide liberaal rechts de victorie. De vrije wereld had getriomfeerd en het communisme was verslagen. En dat had links met alle onheilsprofetieën niet bereikt. Eerder was op dezelfde toon de milieubeweging terechtgewezen, toen de Europese bossen zich bleken te herstellen van de gevolgen van de zure regen. En over de huidige klimaatcrisis reageren de apologeten van de industriële ontwikkeling in dezelfde toonzetting. Toen liep het zo'n vaart niet, dus ook nu zal het zo'n vaart niet lopen en kunnen we, met een knipoog naar Colijn, met een gerust hart gaan slapen.

Het was die frustratie die me deed besluiten het Thijmessay 2012 aan te schaffen. Daarin stelt Jan Gruiters, directeur van IKV Pax Christi, de vraag of de strijd van de vredesbeweging een winnende missie is of als een verloren visioen moet worden beschouwd. 'Nooit meer oorlog' is volgens hem de kreet die kernachtig de mondiale frustratie na de Tweede Wereldoorlog samenvat. Maar wat is daarvan in de praktijk terechtgekomen?

Jan Gruiters (1956) neemt die Tweede Wereldoorlog als uitgangspunt. Hij herleidt zijn betrokkenheid bij de vredesbeweging tot de jaren zestig en de effecten die de TV-serie 'De Bezetting' van Dr. Lou de Jong in zijn omgeving teweeg bracht. Maar zijn essay is minder een persoonlijk verhaal dan een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen die de oorlogvoering sinds Wereldoorlog 2 ingrijpend hebben veranderd. Hij analyseert de technologische vernieuwingen en de gevolgen daarvan voor zowel de militaire als de politieke strategie, maar ook de factoren waaruit oorlogen voortkomen, vroeger en tegenwoordig. Hij constateert dat steeds vaker burgers de slachtoffers van de vernieuwingen zijn, en in steeds grotere aantallen. Hoofdstuktitels als 'Oorlog in de toekomst: per joystick' en 'Schaarse natuurlijke hulpbronnen: de perfecte storm in 2030' spreken wat dat betreft boekdelen.

Gruiters geeft een historisch overzicht, dat mensen die zich niet zo met de mondiale vraagstukken van oorlog en vrede hebben beziggehouden in kort bestek op de hoogte brengt. Hij concludeert dat de strijd van de vredesbeweging wel degelijk verschil gemaakt heeft. Ik ben dat met hem eens. Mede doordat internationale vredesbewegingen zoals Pax Christi en IKV contacten legden en onderhielden met geestverwanten in de Oostbloklanden, kon Gorbatsjov zijn politiek van

10 MEI 1984, AMSTERDAM.
WERKONDERBREKING TEGEN KRUIS-
RAKETTEN, GEORGANISEERD DOOR
ABOP (FNV) EN SCHOLIEREN

glasnost en perestrojka ontwikkelen en uitvoeren. Vertrouwenwekkende maatregelen zijn essentieel voor de verbetering van de internationale samenleving.

Maar vooral geeft hij nieuw elan en een nieuwe uitdaging. "Het beeld van de oorlog dat wij Europeanen in ons hoofd hebben, is in hoge mate bepaald door de collectieve herinnering aan de wreedheden van de Tweede Wereldoorlog. Dat beeld vervaagt echter met het verstrijken met de tijd." Gruiters keert terug naar het paradigma "bescherming van burgers tegen oorlogsgeweld" en ziet als uitdaging voor de vredesbeweging met de civil society een ordeningsprogramma te ontwikkelen "dat tegenwicht biedt aan de moderniteit zonder illusies, zonder hoop" en "inzet op humanisering van de internationale rechtsorde." De hoop die daarin besloten ligt, blijft hem drijven. En die hoop lijkt me voor iedereen een goede aansporing.

Tjark Reininga
oud-redactielid van VD AMOK

Jan Gruiters, *Nooit meer oorlog – Winnende missie of verloren visioen?*; Thijmessay 2012, Valkhof Pers, Nijmegen, 2012; 150 pag.; ISBN 978 90 5625 390 5; € 14,50

Nederlandse oorlogsschepen naar Indonesië

Vorig jaar maakte het Indonesische ministerie van defensie bekend dat het een contract had getekend met Damen Schelde Naval Shipbuilding (DSNS) voor een fregat met geleide raketten, dat in 2016 opgeleverd zou gaan worden. Onlangs bleek dat een optie op een tweede schip ook was verzilverd. Begin juni schreef de regering aan de Tweede Kamer dat het voor deze deal een exportvergunning ter waarde van 345 miljoen euro had verstrekt. Daarbij zal een belangrijk deel van de schepen op de werf PT Pal op Soerabaja worden afgebouwd (en het casco in Roemenië bij een dochter van Damen Shipyards). Het was al langer bekend dat Indonesië niet alleen oorlogsschepen in Nederland wil kopen, maar ook graag de technologie in huis haalt om ze zelf te kunnen bouwen. Nadat het in 2004 voor zo'n 600 miljoen euro vier korvetten (een iets kleiner type dan het fregat) uit Vlissingen had besteld (en waarvan de laatste in 2009 werd afgeleverd), wordt nu nog maar een beperkt deel in Nederland gebouwd. Thales Nederland spint als leverancier van de belangrijkste elektronica (radar, vuurleidingssystemen en commandovoeringsystemen) ook goed garen bij de nieuwe order. Volgens de Indonesische regering

is een en ander met een meerjarig exportkrediet gefinancierd.

In 2011 was Indonesië nog de belangrijkste begunstigde van Nederlandse ontwikkelingshulp, goed voor een bedrag van 71 miljoen euro. Hoewel die relatie wordt afgebouwd is het cynisch hoe Indonesië tegelijk voor Nederland met stip de belangrijkste wapenexportbestemming buiten de NAVO is.

Indonesië heeft zich voorgenomen de militaire uitgaven te laten stijgen van 0,8 procent van het Bruto Nationaal product (BNP) in 2011 naar 1,5 procent in 2015. Gegeven de sterk groeiende economie komt dat neer op meer dan een verdubbeling van het budget. In dezelfde periode zou het budget voor wapenaankopen stijgen van 1,25 naar 2,14 miljard dollar per jaar.

Dat beeld past in een bredere trend van almaar stijgende bewapening in de Zuidoost-Aziatische regio. Niet gespeend van hypocrisie noemde onlangs de Britse staatssecretaris van defensie Philip Hammond, de stijgende Aziatische wapenaankopen "zorgwekkend" tegen de achtergrond van de groeiende spanningen over zeegrenzen en energievoorraden onder de zeebodem. De grootschalige bewapening "heeft de potentie te escale-

ren en kan op zijn best uitgroeien tot een langdurige bron van instabiliteit, en op zijn slechtst tot conflict leiden," aldus Hammond.

Duitsland kaapt Leopardorder

Niet onverwacht werd in mei bekend dat Duitsland en Indonesië een overeenkomst hadden getekend voor de verkoop van 104 Leopard 2 tanks en nog wat ander rollend materieel. Eerder was een vergelijkbare poging in Nederland stukgelopen op de weigering van het parlement (zie dossier Wapenhandel, Vredesmagazine nr. 4, 2012). Linkse oppositie en vredesgroepen in Duitsland konden dat kunstje niet nog eens herhalen.

Niettemin blijft de Duitse actie – en de Nederlandse weigering daar bezwaar tegen aan te tekenen – een beschamende vertoning. Waar men altijd hoog opgeeft van de vergaande harmonisering van het Europese wapenexportbeleid, laat dit geval zien dat opportunisme en eigenbelang de boventoon voeren.

Nieuwe database Europese wapenexportcijfers

Jaarlijks exporteren EU-landen voor miljarden aan wapens, variërend van kleine wapens en munitie tot oorlogsschepen en militaire vliegtuigen. Maar Europese burgers weten weinig van deze dodelijke handel. Al vijftien jaar publiceert de Europese Unie wapenexportcijfers in een jaarrapport, maar die rapporten zijn in de loop der tijd steeds lijviger en moeilijker toegankelijk geworden. Als je de ontwikkeling van Europese exporten naar pakweg Egypte wilde analyseren kostte je dat voorheen al snel een paar uur om al die gegevens uit alle jaarrapporten op een rij te zetten.

Hoewel dat eigenlijk een taak van de EU zelf zou moeten zijn, nam de Britse Campaign Against Arms Trade het initia-

tief om al deze cijfers in een grote database te gieten, waardoor wat eerder uren kostte, nu met een enkele druk op de knop inzichtelijk op je computerscherm verschijnt. Met het nieuwe zoekstelsel kunnen gebruikers eenvoudig vergelijkingen maken tussen verschillende exporteurs, bestemmingen, wapentypes en exportjaar.

Een belangrijke kanttekening die de makers zelf plaatsten bij hun toepassing: de database is zo goed als de kwaliteit van de door de lidstaten aangeleverde gegevens. En die kwaliteit laat in een aantal gevallen flink te wensen over. Soms is er bijvoorbeeld een groot verschil tussen nationale wapenexportrapportages en de gegevens van de Commissie. Zo mist er

voor Nederland in 2011 300 miljoen euro aan wapenexportvergunningen in het Europese rapport.

Volgens de Nederlandse regering wordt dat veroorzaakt door de technische onmogelijkheid om vergunningen die voor meerdere bestemmingen of voor meerdere soorten wapens zijn afgegeven in het Europees informatiesysteem in te voeren. In antwoord op Kamervragen meldde de regering eerder dit jaar dat deze kwestie al verscheidene jaren speelt en dat Den Haag dat bij herhaling heeft aangekaart. Dat geeft te denken hoeveel waarde men in Brussel hecht aan goede informatievoorziening en transparant beleid.

Zie: www.enaat.org.

De revolutie die in Egypte in 2011 begon, gaat daar bij vlaggen nog steeds door. In de omgeving van het Tahrirplein in Caïro is veel opstandige graffiti te zien. Mensen die omgekomen zijn, worden vaak als engel afgebeeld. Andere slachtoffers zijn afgebeeld op de manier waarop ze door het politiegeweld zijn omgebracht.

Maar ook de opstand krijgt letterlijk vorm: tegen de autoritaire macht van Morsi en het leger, tegen aanrandingen en geweld tegen vrouwen waar ook politie zich schuldig aan maakt, tegen het democratisch tekort door zeer gebrekkige verkiezingen.

Vooral de muren in de Muhammed Mahmoud Street zijn 'heilig' geworden; de weergaloze graffiti werd door demonstranten fel verdedigd toen de politie ze in 2012 over wilde schilderen.

Voor meer over deze foto's zie: www.rebelact.nl/murals/

Egypte: de muren van de revolutie

Tekst en foto's: Hans Sträter

VredesMagazine informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

Abonnee worden

VredesMagazine wordt gratis toegezonden aan leden van het HVP, Pais en ook aan donateurs van Stop de Wapenwedloop en VD AMOK. Als u Vredes-Magazine regelmatig op uw deurmat wilt vinden kunt u dus lid of donateur worden van één of meer van deze organisaties. Zie de beschrijvingen op deze pagina. Een abonnement zonder ergens lid of donateur van te worden is ook mogelijk via opgave aan: Vredes-Magazine, Vlamingsstraat 82, 2611 LA Delft of naar info@vredesmagazine.nl

VredesNieuws

Wilt u het nieuws van en voor de vredesbeweging sneller en uitgebreider? Abonneer u dan gratis op onze e-mail-

nieuwsbrief VredesNieuws
via: www.vredesbeweging.nl/nieuws/aanmelden.php

Het Vredesmagazine en zijn organisaties

WILPF- WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE AND FREEDOM

Obrechtstraat 43, 3572 EC Utrecht
Telefoon 023-5252201 / 030-2321745,
e-mail: info@wilpf.nl

Bij wilpf.nl staat goed nieuws over de nominatie van WILPF voor de Nobelprijs voor vrede 2013.

VD AMOK

Ons adres: Obrechtstraat 43
3572 EC Utrecht
030 8901341
www.vdamok.nl

VD AMOK is de voortzetting van de samenwerking tussen de Vereniging Dienstweigeraars (VD) en het Antimilitaristisch Onderzoekskolлекief (AMOK). We doen onderzoek op het gebied van oorlog en vrede en leveren zo een bijdrage tot een radicale vredesbeweging in de vorm van berichtgeving en analyses. Voor VredesMagazine maken wij de onderzoeks dossiers.

Giften ter ondersteuning van ons documentatiecentrum en kantoor (waar ook Vredesmagazine wordt gemaakt) zijn welkom op giro 5567607 t.n.v. VD AMOK Utrecht.

HAAGS VREDESPLATFORM

Secretariaat: Jan Bervoets, Valkenboskade 461,
2563 JC Den Haag (tel 070-3922102)
e-mail: jan.bervoets@casema.nl.
website www.haagsvredesplatform.nl.

Op de website van het Haags Vredesplatform is de Vredeskoerier van eind april gratis te downloaden en wordt de openbare plenaire vergadering van dinsdag 10 september aangekondigd.

VREDESBEWEGING PAIS

Vredesbeweging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters' International. Onze wortels gaan terug tot de Eerste Wereldoorlog.

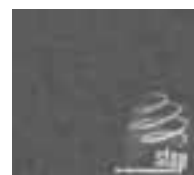

Vredesbeweging Pais staat voor het ideaal van een wereld zonder oorlog en voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samenleving. We zijn daarvoor op vele manieren actief in Nederland en via de WRI in de hele wereld.

Wilt u lid worden, ons steunen of zelf meedoen, kijk dan op: www.vredesbeweging.nl of bel: 015-785.01.37.

STOP DE WAPENWEDLOOP

Stop de wapenwedloop is van oorsprong een "samenwerkingsverband", ontstaan bij de opkomst van de massabewegingen, zoals tegen de neutronenbom aan het eind van de jaren zeventig jaren en die tegen de plaatsing van kruisraketten, bijna 20 jaar geleden.

Het vraagstuk van de strijd tegen oorlog heeft vele facetten. Hoe oorlog bestreden moet worden, daarover zullen wel verschillende benaderingen blijven bestaan. Maar deze strijd moet wel plaatsvinden, en daartoe blijft een boven partijen en richtingen uitstijgende vredesbeweging een noodzaak.

HUMANISTISCH VREDESBERAAD

Postbus 235, 2300 AE Leiden, tel: 0648233329.
e-post: info@humanistischvredesberaad.nl
website: www.humanistischvredesberaad.nl

Op de website wordt een pleidooi gehouden voor het behoud van het humanistisch vormingsonderwijs.

DE KLOKKENLUIDER VAN WIKILEAKS

Wat u moet weten over Bradley Manning en WikiLeaks •
Bradley Manning in zijn eigen woorden • Beeldvorming over
boodschapper en boodschap • Staatsspionage
tegen burgers • Crowd Digging en de Nederlandse kabels

Wat u moet weten over Bradley Manning en WikiLeaks

De soldaat Bradley Manning, vanaf oktober 2009 als inlichtingenanalist werkzaam voor het Amerikaanse leger in Irak, heeft drie belangrijke bundels interne documenten doorgestuurd naar WikiLeaks:

1. De oorlogsberichten (*war logs*) Irak, 391.000 veldberichten van in Irak actieve Amerikaanse onderdelen. Het meest bekend zijn de video van een Apache-helikopter die in juli 2007 het vuur opent op een groep Iraakse burgers en documenten over de slachting in Haditha, waar 24 burgers werden gedood door Amerikaanse soldaten. De onthullingen hadden invloed op de houding van de Iraakse regering ten opzichte van de VS, wat ertoe leidde dat het Amerikaanse leger eerder uit Irak moest vertrekken dan ze zelf hadden gewild.

2. 90.000 oorlogsberichten uit Afghanistan. Ook deze war logs werpen licht op honderden niet gerapporteerde burgerslachtoffers van Amerikaans optreden. Soms zijn de onmiddellijk na het gebeuren opgestelde oorlogsberichten in tegenspraak met latere officiële militaire verslagen. Daarnaast kwamen door de warlogs gevallen van *friendly fire* (onbedoeld doden of verwonden van bondgenoten) aan het licht die tot dan toe onder de pet waren gehouden.

3. 260.000 telegrammen van Amerikaanse diplomatieke vertegenwoordigingen in de hele wereld. Daaruit bleek bijvoorbeeld dat de VS achter de schermen druk uitoefenden om het minimumloon in Haïti laag te houden om de kosten van daar gevestigde Amerikaanse bedrijven in de hand te houden. Ook bleek uit de telegrammen dat de Amerikanen zich volledig bewust waren van de corruptie van het Tunesische regime. Deze onthulling speelde een rol in aanloop naar de Tunesische revolutie.

Toen hij dienst nam bij het Ameri-

kaanse leger had Manning idealistische opvattingen. Zo dacht hij dat Operation Iraqi Freedom ging over de vrijheid van de Irakezen. Toen hij eenmaal gestationeerd was op Forward Operating Base Hammer kwam hij snel tot andere gedachten. Hij vroeg zijn commandant naar het lot van vreedzame Iraakse demonstranten, die waren gearresteerd vanwege een pamflet met de titel: "Waar gaat al het geld heen?" Het was algemeen bekend dat arrestanten in Irak gemarteld werden. Mannings commandant vertelde hem zijn mond te houden. Terug op zijn werkplek las Manning over Fragmentary Order (Frago) 242 waarin Amerikaanse militairen die stuitten op gevallen van marteling opdracht werd gegeven een oogje dicht te knijpen.

BESLUIT

Zijn ervaringen in Irak brachten Manning tot het besluit om de informatie waarover hij beschikte naar buiten te brengen. Hoewel hij behoorde tot het lagere inlichtingenpersoneel had hij inzage in enorme hoeveelheden vertrouwelijke informatie. Hij was bepaald niet de enige. Er wordt geschat dat 1,4 miljoen Amerikanen in principe over de screening beschikken om dit soort gegevens in te mogen zien. Dit zegt ook iets over de extreme geheimhoudingscultuur in de VS.

De gebrekkige veiligheidssituatie op de basis waar Manning werkte maakte het hem ook gemakkelijk. De informatieanalisten hadden onbeperkt toegang tot de systemen en konden in en uitlopen met diskdrives zonder een vorm van controle. Manning wendde zich na enkele mislukte pogingen tot WikiLeaks, een site waarop anoniem informatie kon worden geplaatst. WikiLeaks begon met publiceren.

Kort daarop, in mei 2010, werd Man-

ning gearresteerd. Contacten via een chatbox met een ex-hacker die zich voordeed als een vertrouwd persoon met begrip voor Mannings situatie werden hem noodlottig.

Vanaf 3 juni staat Bradley Manning terecht. Hij wordt beschuldigd van ernstige vergripen (spionage en hulp aan de vijand) waarop de zwaarste straffen staan.

Dit artikel is gebaseerd op 'What you need to know about Bradley Manning' van Philip Weiss, Mondoweiss 2 mei 2013, en het Wikipedia-artikel Bradley Manning. (KK)

Volg het proces tegen Bradley Manning bij bradleymanningmoetvrij.blogspot.nl/

Bradley Manning in zijn eigen woorden

Op 28 februari van dit jaar legde Bradley Manning tijdens een procedurele zitting van de krijgsraad voor het eerst een inhoudelijke verklaring af waaruit zijn motieven duidelijk worden. We hebben enkele passages uit het 35 bladzijden tellende pleidooi vertaald om een indruk te geven hoe hij gekomen is tot zijn handelen en hoe een en ander in zijn werk ging.

Verklaring soldaat eerste klasse Bradley Manning

Persoonlijke informatie

Ik ben een vijftientigjarige soldaat eerste klasse in het leger van de Verenigde Staten, op dit moment gedetacheerd bij de Stafcompagnie van US Army Garrison (USAG), Joint Base Myer, Henderson Hall, Fort Meyer, Virginia.

Voor mijn laatste plaatsing was ik gedetacheerd bij de Stafcompagnie, 2e Brigade Combat Team, 10th Mountain Division in Fort Drum, NY. Mijn belangrijkste militaire specialisme is 35 Foxtroot inlichtingenanalist. Ik trad 2 oktober 2007 in actieve dienst. Ik meldde mij aan in de hoop ervaring op te doen in de wereld en op grond van de GI Bill de kans te krijgen om te studeren.

Over mijn positie als inlichtingenanalist

Om dienst te kunnen nemen heb ik de standaard Armed Services Vocational Aptitude Battery (ASVAB – een beroepskeuzetest van het Amerikaanse leger – red. VM)) afgelegd. Mijn resultaat op deze test was voldoende om voor ieder militair specialisme op te gaan. Mijn rekruteringsfunctionaris adviseerde me een specialisme te kiezen dat aansloot bij mijn interesses buiten de militaire dienst. In antwoord daarop heb ik hem verteld dat ik belangstelling had voor geopolitieke ontwikkelingen en informatietechnologie. Hij stelde me voor inlichtingenanalist te worden.

Na wat onderzoek kwam ik tot de

conclusie dat de functie inlichtingenanalist mij wel paste. Ik voelde me vooral aangetrokken door het gegeven dat een analist informatie uit een groot aantal bronnen kan gebruiken om producten te ontwikkelen die de legerleiding inzicht geven in de beschikbare alternatieven om de beste handelwijze te bepalen. Hoewel dit militaire specialisme actuele kennis vereiste over computers, vroeg het me vooral aan te geven hoe ruwe inlichtingen met andere informatiebronnen gecombineerd kunnen worden tot producten die de leiding helpen zijn tactische omgeving te beoordelen.

Mijn inschatting was dat mijn belangstelling voor geopolitieke verhoudingen en mijn ICT-vaardigheden van mij een uitstekende inlichtingenanalist zouden maken. Na mijn aanmelding ben ik op 1 oktober 2007 opgekomen bij de militaire opleidingseenheid in Fort Meade. Op 2 oktober 2007 ben ik vertrokken naar Fort Leonard Wood in Missouri, voor de basisgevechtstraining.

[...]

Irak – Over het ongeoorloofd kopiëren en publiceren van de video van 12 juli 2007 over het AW-team

Midden februari 2010 besprak specialist Jihreah W. Showman, op dat moment doelwitanalist van het 2e brigade Combat Team, 10th Mountain Division, met anderen een video-opname die zij op de harde schijf ('T-drive') gevonden had. Deze video toonde een aantal mensen die door een *aerial weapons team* (AW-team, de bemanning van een bewapende Apache-helikopter – red. VM) werden aangevallen. Ik hechte aanvankelijk niet veel belang aan die video, omdat ik al

Foto: Department of Defence

tallose andere 'oorlogspornografische' video's van gevechtssituaties gezien had. Maar de commentaren van de bemanning van het AW-team en de tweede aanval op een ongewapende bestelwagen gaven me een onbehagelijk gevoel.

Terwijl Showman met andere analisten en officieren in de beveiligde ruimte (de T-SCIF) over de video sprak en ze discussieerden over de vraag of de bemanning met de tweede aanval de regels van het oorlogsrecht overtraden, onttrok ik me aan het gesprek en deed wat onderzoek naar het gebeurde. Ik wilde weten wat er was voorgevallen en of er achtergrondinformatie was over de gebeurtenissen op de dag van die aanval, 12 juli 2007.

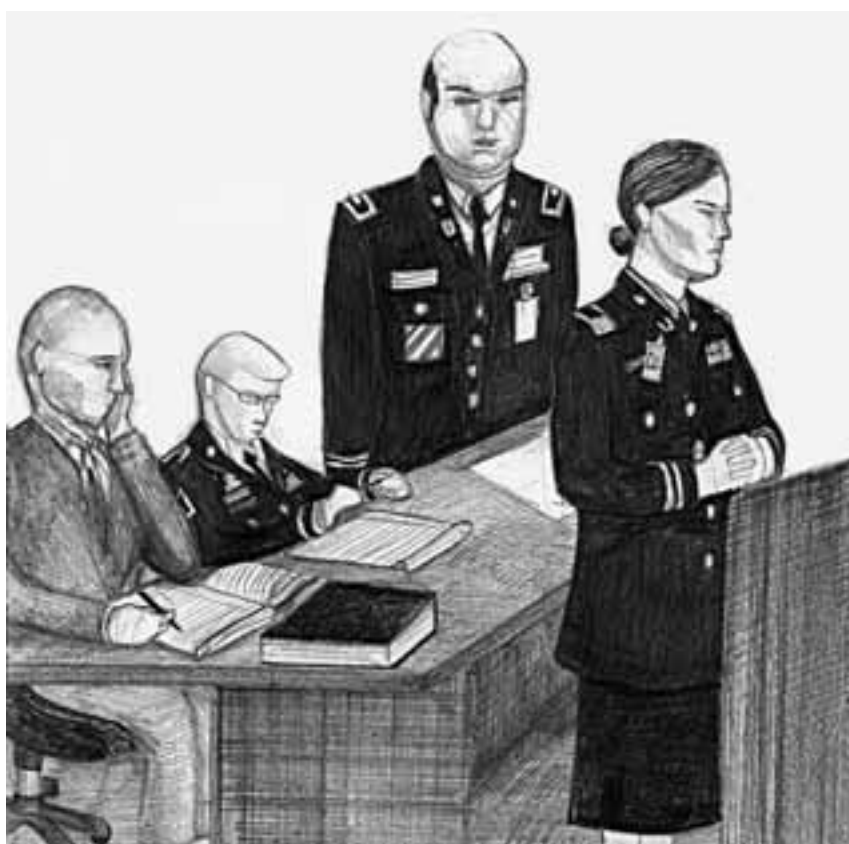
Via Google onderzocht ik het gebeurde, aan de hand van algemene informatie over tijd en plaats. Ik vond verschillende verslagen over twee medewerkers van Reuters die tijdens deze aanval van het AW-team werden gedood. Een ander verhaal hield in dat Reuters onder de Freedom of Information Act (FOIA) een kopie van de video had opgeëist. Reuters wilde de video zien om te kunnen begrijpen wat er gebeurd was en hun veiligheidsmaatregelen in gevechtsszones te verbeteren. Ook werd een woordvoerder

van Reuters geciteerd die zei dat de video zou kunnen helpen een herhaling van deze tragedie te voorkomen, en die betoogde dat onmiddellijke openbaarmaking van de video noodzakelijk was.

Hoewel het beroep op de FOIA was ingediend, meldde het bericht dat het Central Command (het Amerikaanse hoofdkwartier voor het Midden-Oosten – red. VM) Reuters had laten weten dat het geen termijn kon geven waarop over een beroep op de FOIA kon worden beslist, en had aangegeven dat de video wellicht niet meer zou bestaan. Ook vond ik een verhaal van een jaar later dat meldde dat Reuters, hoewel ze aan het verzoek vasthielden, nog steeds geen formele reactie of schriftelijke beslissing had ontvangen, zoals de FOIA vereist.

Het gegeven dat Central Command noch de Multinationale Strijdmacht voor Irak de video vrijwillig wilden vrijgeven bleef me hinderen. Voor mij was duidelijk dat de aanval had plaatsgevonden omdat het AW-team bij vergissing de medewerkers van Reuters als een bedreiging had gezien, en dat de mensen in de bestelwagen alleen geprobeerd hadden de gewonden te helpen. Zij vormden geen bedreiging, maar waren ‘barmhartige Samaritanen’. Het meest verontrustende in de video was voor mij echter de klaarblijkelijke bloeddorst van de leden van het AW-team.

Zij ontmenselijkten de mensen die ze aanvielen en leken geen waarde te hechten aan een mensenleven. Ze noemden de slachtoffers ‘dode klootzakken’ en feliciteerden elkaar met hun bekwaamheid om op grote schaal te doden. Er is een moment in de video, dat een van de – zwaar gewonde – slachtoffers probeert

Tekening: Clark Stockley

naar een veilige plaats te kruipen. In plaats van te vragen om medische verzorging hoopt een van de leden van het AW-team dat het slachtoffer een wapen zal pakken, zodat hij een reden heeft om hem aan te vallen. Ik vergelijk dat met een kind dat mieren martelt met een brandglas.

Terwijl de minachting van de leden van het AW-team voor een mensenleven me droevig maakte, was ik pas echt verontrust over hun reactie op de ontdekking dat er gewonde kinderen bij waren. In de video is te zien dat de bestelwagen optrekt om de gewonde te helpen. In reactie daarop vraagt het AW-team bij herhaling toestemming te mogen schieten op de bestelwagen, waarvan het de inzittenden als een bedreiging ziet. En als die toestemming verkregen is, valt het de bestelwagen tenminste zes keer aan.

Kort na de tweede aanval arriveerde een pantserinfanterie-eenheid op het toneel. Binnen enkele minuten hoort het AW-team dat er kinderen in de bestelwagen zaten, maar de bemanning toont ondanks die slachtoffers geen berouw. Integendeel, ze bagatelliseert het belang van haar acties met de woorden “Het is hun fout dat ze hun kinderen meebrengen op het slagveld.”

De leden van het AW-team klinken als of hun enig meegevoel ontbreekt voor

VLNR: DAVID COOMBS (ADVOCAAT),
BRADLEY MANNING, MAJOR THOMAS
HURLEY, CAPTAIN ANGEL OVERGAARD

de kinderen of de ouders. En later geeft het AW-team op een bijzonder verontwaardigde manier blijk van vreugde als het ziet dat een van de voertuigen over een lijk (een van de lijken) heen rijdt.

Bij mijn onderzoek vond ik later een artikel van David Finkel, medewerker van de Washington Post, over het boek *The Good Soldiers*. In dat boek schrijft Finkel over die aanval van het AW-team. In een online samenvatting op Google Books volgde ik het Finkels verslag van het gebeurde dat de video laat zien. Ik besepte al snel dat hij daarbij, voor mijn gevoel woordelijk, de commentaren van de bemanning van het AW-team citeerde.

Ik constateer dat de heer Finkel een kopie van de video heeft gezien terwijl hij als *embedded* journalist bij de troepen was. Ik was verbluft door de weergave die Finkel van het gebeurde gaf. Wie zijn verslag leest, moet geloven dat de aanval op een of andere manier gerechtvaardigd was als vergelding voor een eerdere aanval die tot de dood van een soldaat geleid had. Finkel beëindigt zijn verslag van de aanval met de beschrijving van een militair die ontdekt dat een van de

Nieuwsbrief Steun Bradley Manning

Op het blog van het Bradley Manning Steuncomité kunt u zich opgeven voor een nieuwsbrief. U ontvangt dan om de paar weken een update over de ontwikkelingen rond Manning en zijn proces:
bradleymanningmoetvrij.blogspot.nl/
Opgave voor deze nieuwsbrief is ook mogelijk via het e-mailadres bmsteun@xs4all.nl
Er is verder een LinkedIn groep van het Bradley Manning Steuncomité en op Twitter zijn de berichten te volgen via [@BradleyM_vrij](https://twitter.com/BradleyM_vrij).

slachtoffers nog in leven is. Hij schrijft dat de militair het slachtoffer vindt, dat met twee wijsvingers een in het Midden-Oosten veelgebruikt gebaar maakt om aan te geven dat hij vriendschappelijk is. Maar in plaats van het slachtoffer te helpen, maakt de militair een obscene gebaar met zijn middelvinger. Het slachtoffer sterft kennelijk kort daarna.

Bij het lezen van dit verslag kan ik er alleen maar aan denken dat deze persoon simpelweg probeerde anderen te helpen, maar snel tot de ontdekking kwam dat hij zelf hulp nodig had. Wat het nog erger maakt, is dat hij in de laatste minuten van zijn leven blijft gebaren dat hij vriendschappelijke bedoelingen heeft, maar als antwoord alleen dat algemeen bekende gebaar van vijandigheid terugkrijgt. Voor mij is het een grote puinhoop, waarvan ik me blijf afvragen wat het betekent en hoe het allemaal in elkaar past; dat zet me gevoelsmatig onder grote druk.

Ik bewaarde een kopie van de video op mijn computer. Ik zocht en vond de gedragsregels voor aanvallen (de *rules of engagement*), en de aanvullingen daarop, en een stroomdiagram uit 2007. En ook een ongeclassificeerde smartcard met deze gedragsregels uit 2006. Op 15 februari 2010 heb ik deze documenten op een CD-RW gebrand, op het zelfde moment dat ik het 10 Reykjavik 13 telegram op een CD-RW zette (Dit is een telegram dat over de Icesave affaire gaat, het eerste dat Manning naar WikiLeaks stuurde – Red. VM). Ook heb ik de video en de informatie over de gedragsregels op mijn laptop in mijn kamer gezet. Ik wilde die informatie zo bewaren tot ik in de zomer van 2010 zou worden overgeplaatst. Ik was van plan ze aan het kantoor van Reuters in Londen te sturen, om Reuters te helpen gebeurtenissen als deze in de toekomst te voorkomen.

Maar nadat WikiLeaks het 10 Reykjavik 13 telegram had gepubliceerd heb ik mijn plannen veranderd. Ik besloot hen de video en de documenten te sturen, zodat Reuters die informatie al zou hebben voordat ik uit Irak zou worden overgeplaatst. Rond 21 februari 2010 heb ik, zoals aangegeven, de documenten via de WikiLeaks-website geüpload. WikiLeaks publiceerde de video op 5 april.

Na die publicatie maakte ik me zorgen over de indruk die de video zou geven en over de ontvangst door het grote publiek. Ik hoopte dat het publiek net zo

verontrust zou zijn als ik over het gedrag van de bemanning van dat AW-team. Ik wilde dat de Amerikaanse bevolking zou weten dat niet iedereen in Irak en Afghanistan een doelwit is dat 'geneutrali-

ze een kopie zouden hebben waarvan de authenticiteit vast zou staan.

Bijna meteen nadat ik de video over het AW-team en de documenten had verzonden, heb ik de mensen van Wiki-

seerd' moet worden, maar dat het om mensen gaat die proberen te overleven in de hogedrukpan die asymmetrische oorlogvoering genoemd wordt. De reacties in de media en bij het publiek dat de video zag, waren bemoedigend. Zoals ik hoopte waren anderen net zo verontrust als ik door wat ze zagen, zo niet meer.

Vanaf dat moment zag ik verslagen die meldten dat het ministerie van defensie en het Opperbevel de authenticiteit van de video niet konden bevestigen. Bovendien gaf een van mijn officieren, kapitein Casey Fulton, te kennen dat volgens haar de video niet authentiek was. Als antwoord daarop besloot ik maatregelen te nemen om te verzekeren dat de authenticiteit van de video in de toekomst niet in twijfel getrokken zou kunnen worden. Op 25 februari 2010 mailde ik kapitein Fulton een link naar de video op onze 'T'-drive en een kopie van de video van WikiLeaks, die op Open Source Center stond, zodat ze die zelf kon vergelijken.

In deze tijd brandde ik een tweede CR-RW met de video van het AW-team. Om deze officieel te laten lijken, plakte ik er een beveiligingssticker op en schreef er 'Reuters FOIA REQ' op. Die CD-RW plaatste ik in een van mijn CD-doosjes bij een set 'Arabisch voor Beginners' CD's. Ik wilde de CD-RW na mijn overplaatsing naar Reuters sturen, zodat

18 SEPTEMBER 2010, SAN FRANCISCO.
SOLIDARITEITSDEMONSTRATIE MET BRADLEY
MANNING

Leaks Internet Relay Chat laten weten, dat er een belangrijke zending aankwam. Ik kreeg antwoord van iemand vanuit het 'kantoor'; aanvankelijk was ons gesprek tamelijk algemeen, maar in de loop van het gesprek kwam ik tot de conclusie dat mijn contact een belangrijke figuur was binnen WikiLeaks.

[...]

Over het ongeoorloofd bewaren en openbaar maken van telegrammen van de server van Net Centric Diplomacy van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Department of State)

Eind maart 2010 kreeg ik via (berichten-service) Jabber een waarschuwing van Nathaniel dat WikiLeaks de video over het AW-team zou publiceren. Hij meldde dat WikiLeaks heel druk zou zijn en ons contact via Jabber veel minder intensief. Ik had in die periode alleen mijn werk als afleiding.

Ik las meer diplomatieke telegrammen op de Net Centric Diplomacy server van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Door mijn onverzadigbare nieuwsgierigheid en mijn belangstelling voor geopolitieke ontwikkelingen raakte ik erdoor gefascineerd. Ik las niet alleen telegrammen over Irak, maar ook over andere landen en gebeurtenissen die me interesseerden.

Hoe meer ik las, hoe meer ik gefascineerd raakte door de manier waarop wij omgingen met andere landen en organisaties. Ik begon me daarbij af te vragen of dat beeld van achterkamertjesafspraken en ogenschijnlijk criminele activiteiten karakteristiek was voor de feitelijke leider van de vrije wereld.

Tot dit moment van mijn diensttijd worstelde ik met vragen en had problemen met mijn werk. Voor wat betreft de te publiceren documenten twijfelde ik

grammen. NODIS, bijvoorbeeld, of 'No Distribution', werd gebruikt voor telegrammen met de hoogste gevoeligheid, die alleen naar bevoegde ontvangers werden verspreid.

De verspreidingscode SIPDIS, of SIPRnet, werd alleen toegepast op de berichten die geschikt geacht werden voor verspreiding naar een groot aantal ontvangers. Volgens de richtlijnen van het ministerie mocht een telegram met de kwalificatie SIPDIS geen codes meekrijgen die bedoeld waren om de verspreiding in te perken.

De code SIPDIS was alleen bedoeld voor informatie die uitsluitend gedeeld mocht worden met degenen die toegang hadden tot SIPRnet. Ik was me ervan bewust dat duizenden militairen, het Mi-

Ik vond dat deze telegrammen een uitstekend voorbeeld waren van de noodzaak voor een meer publieke diplomatie. In het licht van alle informatie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken die ik gelezen had, het gegeven dat de meeste telegrammen niet geclassificeerd waren, en aangezien alle telegrammen de code SIPDIS droegen, geloof ik dat de publicatie ervan de Verenigde Staten niet zou schaden. Ik geloofde echter wel, dat de telegrammen de USA in verlegenheid zouden kunnen brengen, omdat ze heel openhartige meningen en verklaringen bevatten achter de rug van andere landen en organisaties om. Op tal van manieren zijn deze telegrammen een catalogus van roddel en achterklap. Ik ben er van overtuigd dat de publicatie van deze telegrammen sommigen in het Ministerie van Buitenlandse Zaken en andere overheidsinstellingen ongelukkig maakt. Op 22 maart 2010 startte ik het downloaden van kopieën van de SIPDIS-telegrammen met het programma Wget. Ik gebruikte onderdelen van het programma Wget om op de achtergrond de telegrammen van Net Centric Diplomacy te downloaden. Terwijl ik bezig was met mijn dagelijks werk, werden de telegrammen tussen 28 maart en 9 april gedownload. Toen dat gebeurd was, heb ik ze op een CD-RW gezet.

De telegrammen dateerden van de vroegste data in Net Centric Diplomacy tot 28 februari 2010. Ik nam de CD-RW op 10 april 2010 mee naar mijn wooncontainer. Op mijn PC heb ik de telegrammen uitgezocht, met het bzip2-programma gecomprimeerd en via een drop box naar WikiLeaks geüpload.

Op 3 mei 2010, gebruikte ik Wget om de telegrammen uit maart en april 2010 te downloaden en updaten. Ik bewaarde die informatie in een zipfile en brandde dat op CD-RW. Die CD-RW nam ik mee naar mijn kwartier, om de informatie op mijn PC te zetten. Later ontdekte ik dat het bestand beschadigd was tijdens het overzetten. Hoewel ik van plan was een nieuwe kopie van deze telegrammen te bewaren werd ik op 8 mei 2010 overgeplaatst uit de beveiligde ruimte na een woordenwisseling.

Vertaling Tjark Reininga

Op 26 mei 2010 werd Bradley Manning in Irak gearresteerd.

alleen bij de telegrammen of de publicatie de Verenigde Staten niet zouden schaden. Ik deed onderzoek naar de telegrammen op Net Centric Diplomacy, maar ook naar de manier waarop de telegrammen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken doorgaans werden opgesteld.

Ik wilde vooral weten hoe elk telegram op SIPRnet geplaatst werd, via Net Centric Diplomacy. In mijn onderzoek in open bronnen vond ik een document dat door het Ministerie van Buitenlandse Zaken op zijn officiële website gepubliceerd was. Dat document gaf richtlijnen over de codering van individuele telegrammen en richtlijnen voor de verspreiding. Ik begreep al snel dat de code-woorden een duidelijke indicatie waren van het gevoelige karakter van de tele-

SYDNEY, AUSTRALIË

nisterie van Defensie, het Ministerie van Buitenlandse Zaken en andere civiele organisaties gemakkelijk toegang hadden tot deze telegrammen. Dat de code SIPDIS documenten classificeerde voor brede verspreiding was logisch, omdat de overgrote meerderheid van de telegrammen op Net Centric Diplomacy niet geclassificeerd waren. Hoe meer telegrammen ik las, hoe meer ik tot de conclusie kwam dat dit het soort informatie was dat openbaar zou moeten worden. Ooit had ik een tekst gelezen over open diplomatie, geschreven na de Eerste Wereldoorlog, dat de wereld beter af zou zijn als staten geen geheime overeenkomsten en afspraken met of tegen elkaar zouden maken.

Ellsberg en Manning

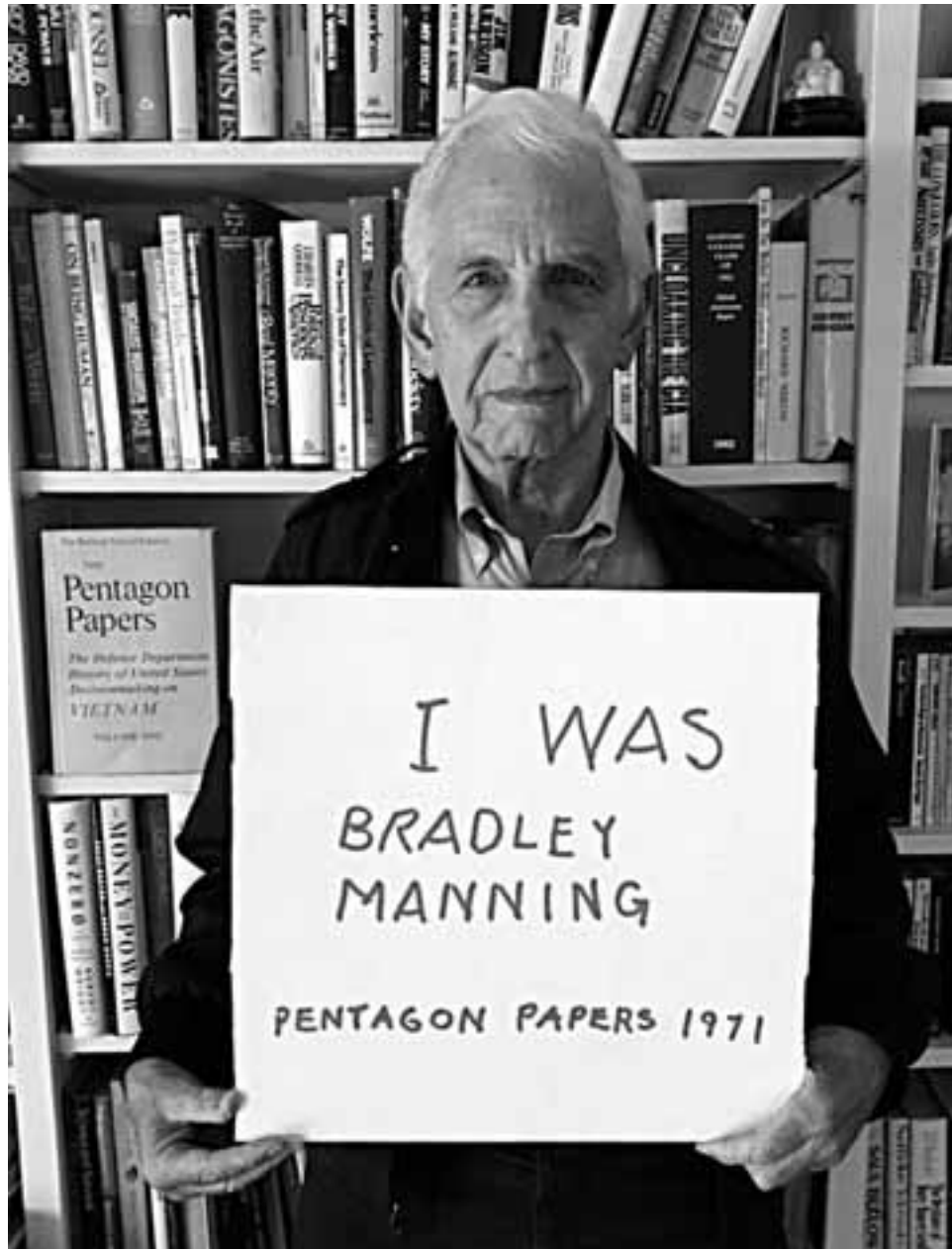
Beeldvorming over boodschapper en boodschap

In 1971 publiceerde de New York Times de Pentagon Papers. Een geheim dossier van zeventuizend pagina's officiële overheidsdocumenten en analyses die onthulden dat achtereenvolgende Amerikaanse regeringen gelogen hadden over hun oorlogsdaden in Vietnam en hun ware bedoelingen. Hoofdzet van de Verenigde Staten in Zuidoost-Azië was volgens een geheim Memo van het ministerie van defensie het vermijden van een nederlaag. Het ging, anders dan alle oorlogspropaganda wilde doen geloven, niet of nauwelijks om hulp aan een volk in nood.

De publicatie van de *Pentagon Papers* veroorzaakte een schok in de Verenigde Staten en in de rest van de westerse wereld.

Daniel Ellsberg, de klokkenluider die verantwoordelijk was voor het lekken van de *Pentagon Papers*, ontsnapte aan een veroordeling omdat de aanklager niet-ontvankelijk werd verklaard. Er was sprake van onrechtmatig verkregen bewijs. Ellsberg bleek lange tijd onrechtmatig te zijn afgeluisterd en er was door de CIA ingebroken bij Ellsbergs psychiater om zijn medisch dossier te pakken te krijgen (wat niet gelukt was). Het proces tegen Ellsberg speelde in de tijd van een ander beroemd inbraakschandaal: *Watergate*. In de verkiezingscampagne van 1972 hadden inbrekers in opdracht van de Republikeinen af luisterapparatuur geplaatst in het kantoor van de Democratische Partij. De pogingen van president Nixon om zijn bemoeienis in de doofpot te stoppen kostten hem uiteindelijk de kop. Het vertrouwen van de Amerikanen in hun regering daalde tot het nulpunt. In 1974 trad Nixon af. In 1975 verlieten de VS Vietnam.

Tegen de achtergrond van deze geschiedenis zet Ellsberg (inmiddels 82)

zich nu ook in voor de vrijlating van Bradley Manning in wie hij een lotgenoot ziet. Manning onthulde de smerigheid van de oorlog in Irak. Hij speelde de informatie waar hij toegang toe had als inlichtingenfunctionaris in het leger door naar Wikileaks, nadat hij vergeefs had geprobeerd rechtstreeks kranten te

DANIEL ELLSBERG

interesseren. Na zijn arrestatie werd hij maandenlang in isolement gevangen gezet en gemarteld. Meer dan drie jaar na zijn aanhouding is zijn proces nu officieel gestart. Hij riskeert levenslang wegens 'het helpen van de vijand'.

Opnieuw is in de VS de persvrijheid in het geding en worden klokkenluiders hard aangepakt. President Obama is, zoals NOS-correspondent Bosch van Rosenthal onlangs bij Pauw en Witteman zei, panisch voor lekken. Hij heeft al zes klokkenluiders voor het gerecht gebracht, meer dan al zijn voorgangers. Hij laat de pers af luisteren en e-mails van journalisten doorzoeken. In flagrante tegenstelling met de uitspraak die hij in 2008 in zijn verkiezingscampagne deed ("Klokkenluiders vanuit de regering horen bij een gezonde democratie en moeten beschermd worden tegen represailles") voert Obama nu een nietsontziende 'oorlog tegen het lekken'. Maar de consequenties voor zijn regering lijken vooralsnog beperkt.

OPVALLEND VERSCHIL

Bij alle overeenkomsten tussen de situatie in de jaren zeventig en vandaag is er een opvallend verschil in de publiciteit over de klokkenluiders, in de VS, maar meer nog in Nederland. De onthulling van de Pentagon Papers werd in meerdere kranten betiteld als een groot 'schandaal'. De regering van de VS vertoonde – zelfs volgens De Telegraaf in die dagen – 'wangedrag' bij de behandeling van klok-

hoort te weten, dan kan ook hier alles gebeuren."

Ellsberg was in die dagen een bekende persoonlijkheid. Hij kwam in 1978 op uitnodiging naar Nederland en sprak daar 50.000 mensen toe op een manifestatie tegen de neutronenbom. Bradley Manning is ook in kringen van politiek geïnteresseerde mensen in Nederland nauwelijks bekend. Zijn proces wordt in de media wel gevolgd, maar de aandacht gaat evenals in de Verenigde Staten meer uit naar zijn schuld dan naar zijn boodschap. Dat geldt misschien nog wel meer voor degenen die zijn onthullingen uiteindelijk hebben gepubliceerd, Julian Assange en Wikileaks. De focus ligt op wat Assange doet en al dan niet gedaan heeft. En niet op wat hij aan het licht heeft gebracht over de Verenigde Staten en diverse andere landen. Assange is een in opspraak geraakte figuur. Dat komt ook de behandeling van Manning niet ten goede.

AANDACHT IN NEDERLAND

Begin 2012 is in Nederland in navolging van de VS en enkele andere landen een steuncomité opgericht voor Bradley Manning. Met de uitdrukkelijke bedoeling aandacht te vragen voor zijn positie als klokkenluider, voor zijn overtuiging en zijn motivatie om de wet te overtreden. En ter compensatie van alle verhalen waarin hij als crimineel wordt afgeschilderd. De beginselverklaring van het comité is door een veertigtal journalisten, juristen, politici en wetenschappers uit Nederland en België ondersteund. Maar het blijkt uitermate lastig meer aandacht voor zijn zaak te genereren en de achtergronden van de ontwikkeling van de rechtsstaat en de democratie in de Verenigde Staten over het voetlicht te krijgen. Zo antwoordde Minister van Buitenlandse Zaken Rosenthal ontwijkend op vragen van GroenLinks Kamerlid El Fassed over de mensonterende behandeling die Manning kreeg in de gevangenis. Hij weigerde naar aanleiding hiervan stappen te ondernemen bij de ambassadeur van de VS. Een voor de Amerikaanse regering kritisch opiniërend artikel over de zaak Manning van Nederlandse en Belgische parlementariërs verscheen wel bij de zuiderburen, niet in Nederland. Ook bij de presidentsverkiezingen eind 2012 was het beeld over Obama in de media overwegend positief. Het niet nakomen van zijn belofte over het sluiten

van Guantánamo Bay zorgde voor een kritische noot. Zijn veelbelovende uitspraak over klokkenluiders is inmiddels vergeten.

Tekenend is de positie van Amnesty International in deze affaire. Anders dan de Nederlandse regering heeft Amnesty de aanvankelijke behandeling van Manning in de gevangenis wel bekritiseerd. De organisatie zat daarmee op een lijn met de VN-gezant voor martelingen Juan Mendez. Maar Manning wordt door Amnesty niet gezien als klokkenluider die bescherming verdient omdat hij de verantwoordelijkheid heeft genomen misdaden aan het licht te brengen met alle risico's van dien voor zijn persoon. Amnesty laat weten dat men twijfelt of Manning wel verantwoordelijk gehandeld heeft. De Nederlandse afdeling zegt dat "het voor ons oordeel van wezenlijk belang (is) dat Bradley Manning zich heeft schuldig gemaakt aan het lekken van zeer vertrouwelijke informatie en dat is een strafbaar feit. Strafbaar op grond van de Amerikaanse wetgeving en die is niet in strijd met de mensenrechten." En verder: "onze enige zorg (is) een eerlijk proces en een menswaardige behandeling in de gevangenis." De schuld en de vervolging van de boodschapper staan voorop. De boodschap is kennelijk van secundair belang.

Het moet voor Daniël Ellsberg een hard gelag zijn dat in zijn eigen land en elders in de wereld buiten een klein aantal kritische media zo weinig aandacht is voor de betekenis van klokkenluiders als Manning. Bij alle verschillen tussen veertig jaar geleden en nu, en zelfs als je twijfelt aan Mannings methode of aan de praktijken van Wikileaks, moet zijn zaak toch als een waarschuwing worden gezien voor het afglijden van een regering en een leger naar autoritaire, gesloten en toedekkende praktijken die een democratie onwaardig zijn. Maar met media en politici die vooral aan de oppervlakte van het dagelijkse gebeuren blijven hangen en dieper gravende achtergronden mijden komen we niet verder dan het beeld van een militair die terecht staat omdat hij de wet heeft overtreden. Het 'schandaal' dat hij en andere klokkenluiders aan het licht brachten en het 'wangedrag' van een regering die de onafhankelijkheid van de pers niet respecteert blijven dit keer helaas onderbelicht.

Jos van Dijk

*Assange is een in
opspraak geraakte figuur.
Dat komt ook de
behandeling van Manning
niet ten goede.*

kenluider Ellsberg. Het Vrije Volk schreef in 1974 onder de kop "Nixon wil de pers muilkorven" het volgende: "In Amerika heeft met betrekking tot de gebeurtenissen in Nazi-Duitsland altijd een gevoel overheerst van: 'Dat kan hier niet gebeuren'. Maar nu begint de twijfel te knagen. In een paginagrote advertentie in de Wall Street Journal zegt het Knights Concern, een bedrijf dat een groot aantal kranten uitgeeft: 'Als de pers een werktuig wordt, waarmee de regering het publiek slechts van die dingen op de hoogte brengt, waarvan ze meent dat het publiek ze be-

Staatsspionage tegen de burgers in de VS

Door de uitgebreide aandacht in de media voor Julian Assange als boegbeeld van de WikiLeaks organisatie en Bradley Manning als de klokkenluider die grote hoeveelheden informatie doorgaf, hebben we de neiging om de achterliggende aanleidingen van hun onthullingen uit het oog te verliezen. In feite gaat het om een reactie op een fundamentele verandering in de aard van de Amerikaanse rechtsstaat.

Het betreft het in het bijzonder de bevoegdheden van de veiligheidsorganen om binnen te dringen in de persoonlijke levenssfeer van burgers, zowel in het binnen- als in het buitenland, om gegevens over hen te verzamelen en op te slaan, en om deze vervolgens te gebruiken in niet-openbare juridische stappen, waar geen verdere controle op wordt uitgevoerd. Dat kan leiden tot vergaande maatregelen tegen de betrokken burgers, tot en met het uitvoeren van de doodstraf (*targeted killing*), zonder vorm van proces. Parallele wetgeving zorgt ervoor dat de informatie over deze juridische stappen geheim wordt gehouden, zodat het zelfs onmogelijk wordt om te bewijzen dat strafmaatregelen zijn genomen. Een alles overkoepelend classificatiesysteem zorgt ervoor dat steeds grotere delen van het papieren of elektronische spoor dat deze maatregelen achterlaten, voor het publiek en de media of zelfs de aangeklaagde onzichtbaar wordt gemaakt. Als de media toch nog proberen te achterhalen wat er gebeurd is, dan worden ze zelf onderwerp van onderzoek. Tenslotte worden klokkenluiders, die op basis van hun interne kennis en informatie het publiek willen informeren, vervolgd en gestraft, ook als ze misdadige zaken aan de orde stellen. Zulke ontwikkelingen komen neer op de afbraak van een deel van de Amerikaanse rechtsstaat, helaas met medewerking van het Congres. Dit proces, dat ook gevolgen heeft voor de burgers van andere landen, is al tientallen jaren

aan de gang, maar is een aantal keren tot stilstand gebracht door activisten en journalisten die zich konden beroepen op een lange Amerikaanse traditie van individuele- en persvrijheid.

VRIJGESPROKEN

Onontbeerlijk daarbij zijn de mensen die van binnenuit bereid zijn gevallen van machtsmisbruik, waarvan ze de bewijzen in handen hebben, aan de orde te stellen. Zo iemand was de Pentagon-analist en marinier Daniel Ellsberg die in 1971 op de New York Times afstapte met een geheime interne evaluatie van de Amerikaanse rol in de Vietnam oorlog. De onthulling van de leugens die aan het publiek over deze oorlog waren gepresenteerd speelde een belangrijke rol in het keren van de publieke opinie tegen voortzetting ervan. In deze affaire was de combinatie van *whistleblower* en onderzoeksjournalistiek van cruciaal belang. De New York Times publiceerde het interne document en werd beschuldigd van het schenden van staatsgeheimen. Ze trok niets in, verscheen voor de rechter en werd vrijgesproken. De affaire Ellsberg en de Pentagon Papers en het afreden van president Nixon in 1974 vormden een eclatante overwinning van de persvrijheid.

Een belangrijk uitvloeisel van die onthullingen was het grotere publieke en politieke wantrouwen ten opzichte van de staat en haar veiligheidsapparaat: het vooral in het binnenland opererende deel ervan, waaronder de FBI, maar ook de extern gerichte diensten zoals de CIA. De openbare hoorzittingen van het Church Committee (1975) resulteerden in wetgeving, de Foreign Intelligence Surveillance Act van 1978 (FISA), die de mogelijkheden van de staat om informatie over haar burgers te verzamelen, beperkte.

CONTROLE OP DE BURGERS

Het apparaat om inlichtingen te verzamelen verdween echter niet, het was naar

later bleek, slechts tijdelijk aan banden gelegd. Een van de ernstigste bedreigingen voor de privacy van alle burgers was het gigantische dataverzamelstelsel van de National Security Agency (NSA). Het bestaan van deze militaire inlichtingendienst werd pas in 1982 bij een breder publiek bekend. De immense hoeveelheid persoonlijke gegevens over miljoenen burgers, zowel Amerikanen als niet-Amerikanen, die door dit apparaat door middel van elektronische spionage wordt verzameld is op zichzelf al zorgwekkend. Nog ernstiger is echter het falen van de wettelijke grenzen die namens de burgers waren vastgesteld om het gebruik van die informatie aan banden te leggen. Die barrières tegen misbruik zijn de laatste jaren systematisch afgebroken. Bijzonder verontrustend is dat op deze manier een militaire organisatie vergaande invloed krijgt op de burgers van een democratische samenleving.

De aanslagen van september 2001 markeren een stroomversnelling in dit proces. Direct daarna werden twee vergaande wetten aangenomen: de Patriot Act breidde de mogelijkheden om de eigen bevolking onder toezicht te plaatsen sterk uit en bood de mogelijkheid om elke opponent van het regeringsbeleid te definiëren als een potentiële terrorist; de tweede wet hield de oprichting in van het Department of Homeland Security (Departement van Binnenlandse Veiligheid) met vergaande bevoegdheden om onder meer 'terrorisme' aan het 'thuisfront' te bestrijden.

Deze belangrijke wettelijke stappen gingen vergezeld van een poging vanuit de NSA om het zogenaamde TIA (*Total Information Awareness*) systeem te introduceren: een grootscheeps onderzoeksprogramma om allerlei persoonlijke gegevens uit tal van databestanden (telefoon, e-mail, kredietgegevens, financieel verkeer) te halen en deze te combineren met data over incidenten zoals aanslagen. Op basis hiervan konden grote groepen mensen in de gaten worden gehou-

den vanuit een groot aantal invalshoeken. Zelfs kort na de aanslagen van 2001 werd zo'n *surveillance* programma beschouwd als een te grote bedreiging voor de privacy van Amerikaanse burgers, waardoor het sneuvelde in het Congres. Maar daarmee eindigde de controle op de eigen burgers niet. Integendeel, in het kader van de zogenaamde 'oorlog tegen het terrorisme' zijn er steeds meer stappen genomen die via een omweg dezelfde vorm van toezicht als eerder was ontworpen mogelijk maken.

Een geheime overeenkomst tussen de NSA en de belangrijkste telecommunicatie maatschappijen regelde het inrichten van af luistercentra bij de telefooncentrales. Dit was in feite illegaal, maar de aangescherpte *FISA amendments ACT* van 2008 keurde dit massale bespioneren van Amerikaanse burgers achteraf goed en legde ook de basis om dit in de toekomst te doen, zonder rechterlijke tussenkomst. Zo werd de oorspronkelijke bedoeling van FISA – bescherming van de burgers – ontkracht.

NIET BESCHERMD

Deze uitbreiding van de mogelijkheden tot toezicht op de burgers werd zowel onder president Bush als Obama, die hem in 2009 opvolgde, vergezeld van een grootschalige opwaardering van de geheime status van miljoenen overheidsdocumenten. Door het stempel 'geheim' werden documenten steeds moeilijker bereikbaar voor burgers of journalisten, zelfs met de Amerikaanse wet voor de openbaarheid van bestuur. Zo werd het niet alleen moeilijker gemaakt om de overheid en haar handelen van buiten te controleren, maar ook om er achter te komen wat voor gegevens de overheid precies bewaart over de eigen burgers.

De regering Obama vervolgde in totaal zes klokkenluiders vanwege overtreding van de Espionage Act uit 1917, ondanks eerdere verkiezingsbeloftes om dat niet te doen. Het Hooggerechtshof deed in 2006 een uitspraak die de regering ondersteunde. De klokkenluider wordt niet beschermd door de grondwet, zelfs als het gaat om illegale activiteiten van de organisatie waar hij deel van uitmaakt. Deze intimidatiecampagne vergezelde de uitbreiding van de spionagemogelijkheden van de staat. Degenen die zich verzetten, konden onmiddellijk in staat van beschuldiging gesteld worden en als afschrikwekkend voorbeeld worden be-

recht. Toch waren er werknemers die niet bereid waren om mee te doen met de grootschalige spionageprogramma's tegen de eigen bevolking. William Binney, die zelf een deel van de spionageprogramma's ontwierp, stapte in 2001 uit de National Security Agency en begon er in 2011 in het openbaar over te praten. Bradley Manning, het beroemdste voorbeeld, staat momenteel voor de rechter.

In mei 2013 gaf Tim Clemente, een voormalige contraterrorisme agent van de FBI, een interview aan CNN waarin hij verklaarde dat alle digitale communicatie in de VS – telefoon, e-mail, chatboxen en dergelijke – wordt vastgelegd en opgeslagen. De voormalige AT&T telecommunicatietechnicus Mark Klein had al veel eerder, in 2006, verklaard dat de NSA volledige toegang had tot zowel telefoon als e-mail verkeer verzorgd door dat telecommunicatie bedrijf. Dit alles maakt de onthulling van de Washington Post in 2010, als zouden per dag 1,7 miljard e-mails, telefoongesprekken en andere soorten communicatie worden opgeslagen, geloofwaardig.

NATIONALE VEILIGHEIDSBRIEVEN

De onwil van de regering Obama om in overeenstemming met eerder gemaakte belofte de verscherpte wetgeving terug te draaien werd bewezen bij twee gelegenheden. De eerste keer was bij de behandeling van de verlenging van de Patriot Act in 2011. Deze wet, eerst aangenomen in 2001 onder invloed van de aanslagen van 11 september, legde de basis voor het grootschalig bespioneren van Amerikaanse burgers door hun overheid, zonder rechterlijke toestemming. Hij gaf de overheid bijvoorbeeld toegang tot de data over zakelijke transacties en het persoonlijke communicatieverkeer, vermoedelijke de wettelijke basis voor het grootscheepse misbruik dat volgde. De telecommunicatiebedrijven moeten hier aan meewerken. Dat gebeurt door het gebruik van *national security letters* (nationale veiligheidsbrieven), waarin een organisatie bevel krijgt om de informatie die ze heeft over burgers te overhandigen en dat bovendien niet aan de betrokkenen mee te delen.

De tweede gelegenheid was eind 2012 toen de in 2008 aangescherpte FISA amendments ACT in het Congres werd vernieuwd zonder enige wijziging. Hiermee werd de ongecontroleerde voortzetting van het af luisterprogramma van

Amerikaanse burgers mogelijk gemaakt. Pogingen van twee senatoren om via amendementen de wetgeving aan te passen door een meldingsplicht van het aantal afgeluisterde Amerikanen, plus het openbaar maken van de geheime rechterlijke uitspraken die dit af luisteren mogelijk maakte, mislukten. De regering Obama, gesteund door een meerderheid van Republikeinse en Democratische senatoren, spande zich in om elke controle onmogelijk te maken.

De grondwet schendende houding van het Amerikaanse Congres en de misstappen van de rechters van het geheime speciale Foreign Intelligence Surveillance Court heeft kennelijk iemand doen concluderen dat er bewijzen naar buiten moesten worden gebracht. Het Britse dagblad The Guardian en de Washington Post onthulden begin juni een rechterlijk bevel afkomstig van het gerechtshof aan de telecommunicatie maatschappij Verizon, waarin deze het bevel krijgt om miljoenen zogeheten metadata, bestaande uit informatie over de telefoongesprekken inclusief de unieke locatie van de telefoon, het tijdstip van bellen en de lengte van het gesprek aan de NSA te overhandigen (de identiteit van gebruiker en de inhoud van het gesprek worden niet doorgegeven).

Een dag later volgden bewijzen van de samenwerking tussen de internetgiganten Google, Facebook en Apple met dezelfde organisatie. Daarmee werd aangetoond dat de privacy van miljoenen burgers, zowel Amerikanen als de buitenlanders waarmee ze contact hadden, massaal geschonden is. Gezien de eerdere verklaringen van de klokkenluiders en deze informatie is nu duidelijk dat in plaats van de traditionele en juridisch gecontroleerde opsporing van individuen op grond van verdenkingen, er miljoenen burgers in de gaten worden gehouden en geregistreerd. Hopelijk zal de verontwaardiging hierover de Westerse landen die hierin hebben samengewerkt – de af luisterdiensten in Nederland zijn hier logischerwijs ook bij betrokken – dwingen om een stap terug te doen. Daarvoor zijn zowel een zeer wantrouwend parlement als media – zowel de gevestigde als de sociale – broodnodig. De prijs voor hun falen wordt betaald door de klokkenluiders zoals Bradley Manning.

Karel Koster

SP Wetenschappelijk Bureau

Crowd Digging – de Nederlandse cables

Op 23 mei 2013 berichtten het NRC Handelsblad en RTL Nieuws dat vanuit Nederland jarenlang de stof monoethyleenglycol (MEG of kortweg glycol) was geleverd aan Syrië. Glycol kan gebruikt worden als grondstof voor chemische wapens. Beide media verwezen in de berichtgeving naar de diplomatieke berichten die Wikileaks openbaar had gemaakt.

In het van de Amerikaanse ambassade in Den Haag afkomstige telegram 03THEHAGUE1997 'DUTCH ON INTERDICTION OF MISSILE RELATED CHEMICAL' van 7 augustus 2003 maakte een Nederlandse beleidsambtenaar duidelijk dat men niet wist dat de bestemming van de glycol het Syrische ministerie van industrie was. De ambtenaar beweerde dat de uitvoer was tegengehouden als de Nederlandse overheid op de hoogte was geweest van deze eindbestemming. Een paar jaar later – de export van glycol was niet stilgezet – verwees ambassadetelegram 07THEHAGUE2084 'DUTCH RESPONSE TO SYRIAN CW-USEFUL CHEMICAL PROCUREMENT DEMARCHE' opnieuw naar de verkoop van glycol aan Syrië. Drie jaar na de openbaring van de Wikileaks cables wordt de waarde van de berichten opnieuw onderstreept.

Op 28 november 2010 maakte Wikileaks in samenwerking met vijf dagbladen (The New York Times, The Guardian, Der Spiegel, Le Monde en El País) enkele documenten van de in totaal 251.287 diplomatieke telegrammen (*cables*) afkomstig van Amerikaanse ambassades en consulaten openbaar. In de maanden die volgden werd er veel aandacht aan deze *cables* besteed, maar al snel verschoof de publiciteit naar de voorman van Wikileaks, Julian Assange. In augustus 2011 kwam het gehele bestand (*cables.csv*) beschikbaar op het internet.

Met ons project *Crowd Digging: de Nederlandse cables* willen we de aandacht vestigen op de inhoud van de geheime

Tekening: Latuff

diplomatieke berichten die door de Amerikaanse ambassades in de loop der jaren naar Washington zijn gestuurd. Het gaat ons om hetgeen de openbaar gemaakte documenten blootleggen: de bestuurlijke onderstroom van overheden die zich onttrekken aan openbare controle en een open samenleving. Deze kwestie vraagt om een publieke aanpak, de spade moet in de grond.

BESTUURLIJKE ONDERSTROOM

De telegrammen rond de Syrische glycol maken die onderstroom duidelijk. Blijkbaar zijn twee ambtenaren van de Nederlandse overheid gewaarschuwd, maar wat is hier dan mee gedaan op de ver-

schillende ministeries? De Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst (AIVD) beweert nu dat zij voor de gevaren van glycol als grondstof van chemische wapens gewaarschuwd heeft, maar is dat wel zo? De Amerikaanse diplomatieke berichten roepen veel vragen op over allerlei beleidskwesties, de bestuurlijke onderstroom.

Een onderstroom die politiek slijpt en vorm geeft, die bepalend is voor de diplomatie en de nationale politiek. En nu ook het leven van de burgerbevolking in Syrië deels bepaalt, als de berichten over gifgas juist zijn. Het is de stroom die in de Wet op de Openbaarheid Bestuur eufemistisch 'intern beraad' en 'persoonlijke be-

leidsopvatting' wordt genoemd en om die reden niet aan de openbaarheid wordt prijsgegeven. Persoonlijke beleidsopvattingen over beïnvloeding van ministers en besluitvorming, persoonlijke gevoelens over het wel en wee van een multinational, persoonlijke beslissingen om export wel of niet toe te staan; deze onderstroom vormt de bestuurlijke onderbuik van de beleidsmakers, van de overheid. Hier wordt politiek bedreven, dit is de plek waar de beslissingen met gevoelens en emoties worden vormgegeven.

De berichten afkomstig van de Amerikaanse ambassade geven ons inzicht in de wijze waarop de alhier functionerende Amerikaanse autoriteiten het Nederlandse politieke landschap aanschouwen. De cables laten dus één kant van de medaille zien, namelijk hoe de Amerikanen ons zien, maar klopt dit beeld wel? De cables bieden ons een indruk van het diplomatieke verkeer. Ze geven misschien inzicht, maar dat inzicht is slechts rudimentair. Dat inzicht vraagt om nader onderzoek.

Om te beginnen moet ook de andere kant van de medaille, bijvoorbeeld de wijze van communicatie van Nederlandse ambtenaren en diplomaten, boven tafel. Neem als voorbeeld de Amerikaanse cables over de rol van Shell in Nigeria, de directe invloed op de Nigeriaanse politiek en de innige relatie van

het bedrijf met de Nederlandse overheid. De cables reppen van direct overleg tussen Shell en de Amerikaanse, Britse en Nederlandse ambassade. Wat wordt daar besproken? Wie zitten er aan tafel? Wat is daarvan vastgelegd door het Ministerie van Buitenlandse Zaken?

Een ander voorbeeld is de relatie tussen de Nederlandse opsporingsautoriteiten en de Amerikaanse ambassade in Den Haag. Volgens de cables worden gegevens uit strafdossiers doorgegeven aan de Amerikanen. Wat zijn dat voor gegevens? Kan dat zomaar? Wat is hierover bij de politie en het OM vastgelegd? De Amerikanen krijgen deze gegevens in het belang van de zogenoemde strijd tegen het terrorisme, maar klopt dat wel? En wie houdt hier toezicht op?

SELECTIE

Met 'Crowd Digging: de Nederlandse cables' willen we niet alle 251.287 diplomatieke cables onderzoeken. Er is een selectie gemaakt van 5.588 diplomatieke berichten waar Nederland min of meer onderwerp in is. Deze zijn veelal afkomstig uit Nederland (de VS-ambassade in Den Haag en het consulaat in Amsterdam), maar er zijn ook berichten die over Nederland gaan, maar afkomstig zijn van Amerikaanse instanties in andere landen.

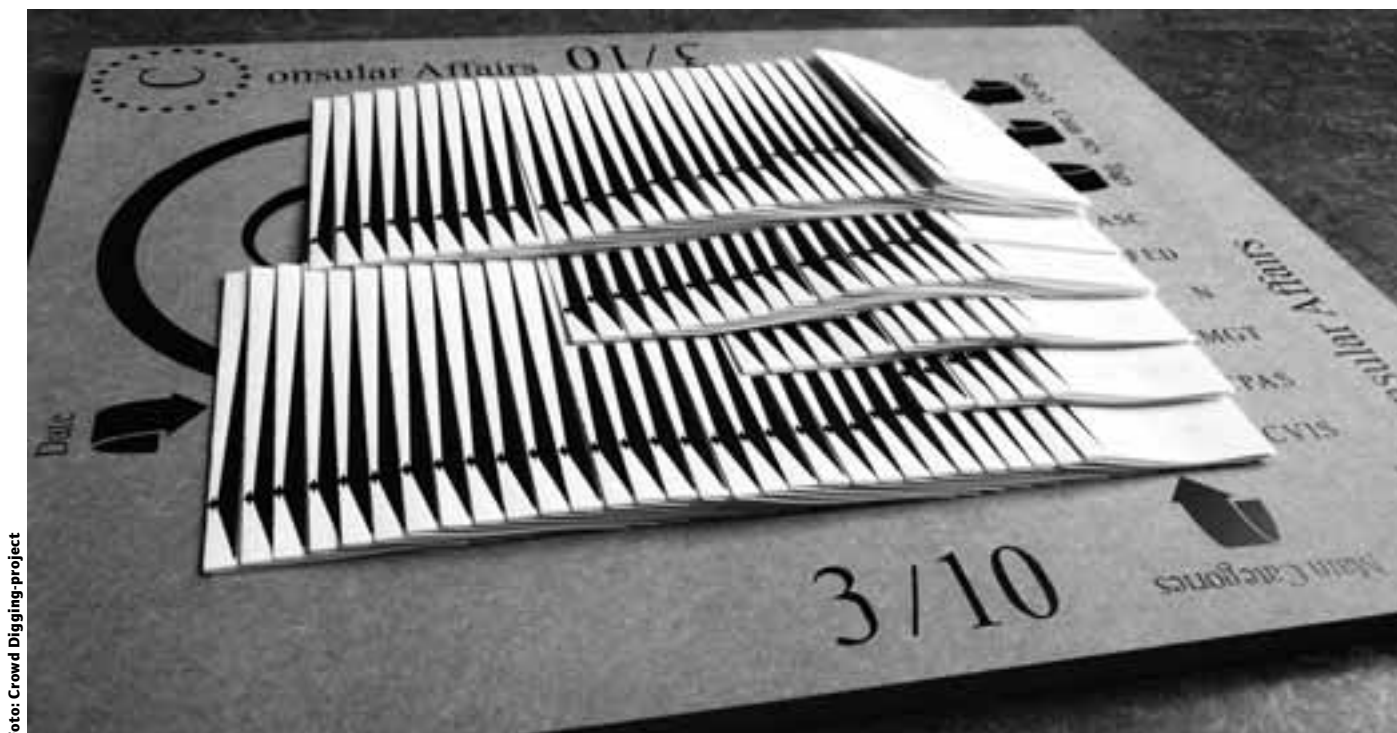
De geselecteerde cables vormen het startpunt van een gemeenschappelijk

onderzoek, project *Crowd Digging* genaamd. Het gaat om het blootleggen van achterkamertjespolitiek. Voor een transparante overheid en een actief burgerschap zijn informatie en inzichten essentieel. Wikileaks plaatst zich in de traditie van Wikipedia. Het vertrekpunt is dat iedereen kan bijdragen aan het lekken van geheime documenten, het interpreteren van de aangeboden informatie en de vervolgstappen op zowel het lek als de publicatie ervan.

'Crowd Digging: de Nederlandse cables' wil terugkeren naar dit wiki-uitgangspunt, naar de publieke openbaarheid. Op dit moment zijn we bezig met de vormgeving van de cables, vinden de voorbereidingen plaats om 5.588 geselecteerde cables te laten drukken en is een website in ontwikkeling. Vervolgens start het onderzoek online en worden de cables tentoongesteld, waarna met de opening van deze expositie het gemeenschappelijke onderzoek van start gaat.

Buro Jansen & Janssen
info@burojansen.nl

Help Crowd Diggen – Onderzoek een cable

EEN VAN DE TAFELS MET 'CABLES' VAN DE EXPOSITIE

Marokko

In de Marokkaanse pers is te lezen dat de Nederlandse ambassadeur in Rabat twee overeenkomsten heeft getekend voor militaire samenwerking met Marokko. Dat is vreemd want Marokko houdt tegen de wens van de VN in een groot deel van de West-Sahara bezet.

Nederland erkent de Marokkaanse claim op West-Sahara niet omdat die claim geen grond heeft in het internationaal recht. Is de militaire samenwerking dan wel in lijn met het Nederlandse streven om de internationale rechtsorde te bevorderen?

Kimberly veroordeeld

In de VS is Kimberly Rivera veroordeeld tot 14 maanden gevangenisstraf omdat ze als beroepsmilitair in Irak inzag dat de oorlog daar verkeerd was en weigerde verder te dienen. Volgens haar advocaat is haar straf zwaarder dan gebruikelijk omdat ze haar mening in de media uitte.

Het recht, ook voor beroepsmilitairen, om militaire dienst te weigeren wegens gewetensbezwaren is erkend in de Universele verklaring van de rechten van de mens en het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. Dit laatste verdrag is door de VS ondertekend maar werd hier genegeerd.

Door War Resisters' International wordt actie gevoerd voor Kimberly. U kunt daaraan meedoen.

Zie: www.wri-irg.org.

Waanzinnige wapens

NVMP-Gezondheidszorg en Vredesvraagstukken organiseerde op 25 mei het symposium Waanzinnige Wapens. Diverse experts lieten hun licht schijnen over zaken als chemische wapens, de miljarden die verdiend worden aan wapenhandel, oorlogstrauma's en de

nieuwste stap in oorlogvoering: de drones.

Een uitvoerig verslag in beeld en geluid vindt u op: www.vredessite.nl/nieuws/x_568.html

IKV Pax Christi wil militair ingrijpen

Op 17 april jl. publiceerde IKV Pax Christi een persbericht waarin het oproept tot Westers militair ingrijpen in Syrië. Daarmee is IKV Pax Christi, voor zover ons bekend, de enige vredesorganisatie die zo'n oproep doet. Verwonderlijk is dat overigens niet, want ook in het verleden heeft IKV Pax Christi er blijk van gegeven uiteindelijk voor militaire 'oplossingen' te kiezen.

Volgens IKV Pax Christi is er in Syrië is geen sprake van een burgeroorlog, maar van een oorlog tegen burgers. Dat zou beperkt militair ingrijpen rechtvaardigen.

Stop killer robots

Er moet zo snel mogelijk een verbod komen op zogeheten *killer robots*, om te voorkomen dat deze nog gevaarlijkere opvolgers van bewapende drones ooit het levenslicht zien. Dat is de boodschap van de mede door IKV Pax Christi opgezette internationale campagne Stop Killer Robots, die 23 april officieel van start is gegaan.

Killer robots zijn volledig autonome wapens die zelf hun doel uitzoeken en beslissen of ze dit doel uitschakelen of niet. Daarmee verschillen ze fundamenteel van bewapende drones waarbij, zij het op grote afstand, nog altijd de mens deze beslissingen neemt.

Meer info. www.stopkillerrobots.org

Mensenrechten in Venezuela

War Resisters' International heeft een verklaring uitgegeven ter ondersteuning van de Venezolaanse men-

senrechtenorganisatie PROVEA. Deze organisatie wordt door de Venezolaanse regering beschuldigd van heulen met het fascisme en medeplichtigheid aan moord en aanvallen. De WRI kent PROVEA echter als een betrouwbare partner.

Militaire uitgaven

Op 15 april vonden wereldwijd meer dan 120 acties plaats in het kader van de 'Dag tegen de militaire uitgaven', een initiatief van het International Peace Bureau. De dag viel samen met het uitkomen van het door het SIPRI samengestelde jaarlijkse overzicht van militaire uitgaven.

Volgens het SIPRI zijn die uitgaven in 2012 met een half procent gedaald. China verhoogde zijn militaire uitgaven echter met 7,8% en Rusland zelfs met 16%. Niettemin blijven de VS het land met de hoogste militaire uitgaven.

Dienstweigeraars Midden Oosten

Twee vredesorganisaties, No to Compulsory Military Service uit Egypte en New Profile uit Israël hebben een gezamenlijke verklaring uitgegeven waarin zij hun steun uitspreken voor dienstweigeraars in beide landen. Zij wijzen erop dat vrijheid van geweten, geloof en zelfbeschikking een mensenrecht is en veroordelen de wijze waarop hun regeringen omgaan met dienstweigeraars.

Medeplichtigheid TU-Delft

Op de internationale dag voor de Palestijnse gevangenen, 17 april 2013, kwamen actievoerders bijeen op de campus van de TU Delft om aandacht te vragen voor het beveiligingsconcern G4S. G4S beveiligd het universiteitsterrein, terwijl het in door Israël bezet Palestijns gebied verantwoordelijk is voor de beveiliging van gevangenen, check-

points, nederzettingen en de Apartheidsmuur.

Tegen G4S loopt dan ook een wereldwijde boycotcampagne vanwege haar medeplichtigheid aan de bezettings- en apartheidspolitik van Israël.

Wapenhandelsverdrag

De Algemene Vergadering van de VN heeft ingestemd met een wereldwijd verdrag over wapenhandel. Tegen stemden Noord-Korea, Iran en Syrië. Het verdrag vormt een eerste nog beperkte aanzet tot het aan banden leggen van de wapenhandel.

Het Wapenhandelverdrag verbiedt de export van wapens naar landen als bekend is dat deze gebruikt zullen worden voor genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven. Ook is de export van wapens, munitie of componenten verboden als blijkt dat een aanzienlijk risico bestaat dat deze gebruikt zullen worden voor ernstige schendingen van mensenrechten of van internationaal humanitair recht.

Campagne tegen traangas

De War Resisters League, de zusterorganisatie van Vredesbeweging Pais in de VS, is een campagne begonnen tegen het gebruik en de productie van traangas en soortgelijke chemische wapens. Deze wapens worden op grote schaal door regimes gebruikt om democratische volksbewegingen de kop in te drukken.

Tuinieren voor Vrede

Een droom kwam uit, de Rotterdamse Gandhituin heeft nu ook een educatiecentrum. Het educatiecentrum is een fantastische aanwinst om de gevarieerde overvloed aan activiteiten te ondersteunen: van het aanleren van ambachtelijke technieken, tot wetenschappelijke en filosofische verdieping, tot bewustwording en het innerlijk cultiveren van een cultuur van vrede.

Naast de ontwikkeling van het educa-

tiecentrum wordt er ook hard gewerkt in de tuin. De komende weken wordt het nieuwe schema van wisselteelt en combinatieteelt in de praktijk gebracht. Het zindert van lente-enthousiasme op de Gandhituin!

Postcode Loterij

Sinds twee jaar ontvangt IKV Pax Christi een half miljoen per jaar van de Postcode Loterij. Het geld is niet alleen bestemd voor IKV Pax Christi zelf maar ook voor MasterPeace, dat in Nederland een initiatief van IKV Pax Christi is.

Russell Tribunaal

Het Russell Tribunaal over Palestina heeft vier jaar onderzoek gedaan naar medeplichtigheid van derden bij Israëlische schendingen van het internationale recht. Het vindt dat deze schendingen door het Internationale Strafhof berecht moeten worden en zal alle initiatieven steunen om dit mogelijk te maken.

Geen modernisering van de kernwapens

Ontwapen! VliegbasisVolkel

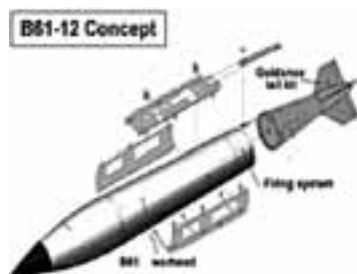
Op zaterdag 28 september 2013 organiseert Ontwapen! een actie tegen de twintig Amerikaanse kernwapens op de militaire vliegbasis bij Volkel. We zullen die dag opnieuw duidelijk maken dat de kernwapens weg moeten. Dit doen we door de basis op te gaan. En dit kan op allerlei manieren, over het hek heen, er onder door, er dwars door.

Er is een aantal redenen om weer in actie te komen:

- de VS werkt aan modernisering van de atoombommen in plaats van ontwapenen
- de juridische strijd moet doorgaan
- sowieso zijn kernwapens reden tot actie, omdat het nodig blijft om te laten merken dat er nog altijd mensen zijn tegen het produceren, opslaan en gebruiken van massavernietigingswapens.

In plaats te beslissen dat de kernwapens

opgeruimd moeten worden, heeft de VS besloten om de Europese B61 bommen te moderniseren naar de B61-12 versie. Kosten 12 miljard euro. (\$10bn)

De huidige verouderde B61 bommen (nog altijd inzetbare wapens volgens de NAVO-strategie) zijn *vrije val bommen*; een bom afwerpen en dan maar zien waar deze terecht komt. De B61-12 is een *geleid wapen*, er kan 'precies' gemikt worden waar deze terecht komt. Inzet tegen steden is hierbij niet uitgesloten. Juist deze precisie maakt de bommen

meer betrouwbaar en de drempel voor daadwerkelijk gebruik wordt daarmee verlaagd.

De B61 wordt ook gemoderniseerd om deze gereed te maken voor gebruik door de JSF, de beoogde opvolger van de F-16. De regering heeft al laten weten dat de JSF de kernwapentaak zal overnemen.

6 TOT EN MET 9 AUGUSTUS 2013

Deze dagen houdt Ontwapen! een actie-4-daagse bij de voordeur van de Hoge Raad in Den Haag. Omdat deze Raad de schandalige uitspraak heeft gedaan dat er goede redenen kunnen bestaan om kernwapens in te zetten. Geprobeerd wordt om een gesprek te regelen met de voorzitter van deze Raad.

Meer informatie is te vinden op of via: website: ontwapen.puscii.nl.

e-mail: ontwapen@yahoo.com.

Secret Manoeuvres in the Dark – boek en blog

Ik heb in de Nederlandse pers nog geen recensies gezien van het laatste boek van Eveline Lubbers, *Secret Manoeuvres in the Dark – Corporate and Police Spying on Activists*. Het zou jammer zijn als het hier te lande niet de aandacht krijgt die het verdient, want het fenomeen is hoogst actueel en is de laatste jaren zowel in de VS als in Europa duidelijk in omvang toegenomen.

Eveline Lubbers – bekend van Buro Jansen en Janssen in Amsterdam en verbonden aan de universiteit van Bath – bouwt in dit boek voort op het werk van Bob Hoogenboom, die kritiek geleverd heeft op de te geringe wetenschappelijke aandacht voor ‘grijs inlichtingenwerk’ (*grey intelligence*) dat staat tegenover de geheime diensten van de staat.

Met grijze inlichtingen bedoelt Hoogenboom het schemergebied tussen politie- en inlichtingendiensten enerzijds en particulier bedrijfsleven anderzijds. (Zie: Bob Hoogenboom, “Grey Intelligence”, de private toekomst van inlichtingendiensten, 2006). Op dit terrein wemelt

het van de particuliere inlichtingenbureaus, die vaak rekruteren uit voormalig personeel van politie en inlichtingendiensten en worden aangestuurd door overheid of bedrijfsleven en soms de combinatie van die twee.

Eveline Lubbers behandelt in *Secret Manoeuvres* een aantal gevallen, die zich op dit gebied de laatste decennia hebben afgespeeld. Ze begint met een voorbeeld uit Nederland, de ‘oud-papierman’. Tot 1994 haalde Paul Oosterbeek onder een alias bij tal van actiegroepen, maar ook bij grotere organisaties als Pax Christi het oud papier op (waaronder archiefstukken en notulen) dat vervolgens door een eenmansveiligheidsbureautje werd verwerkt tot inlichtingen. Die werden dan bijvoorbeeld weer geëxploiteerd in De Telegraaf. Saillant detail: ook bij het toenmalige AMOK kwam de oud-papierman, alleen haalde hij bij ons geen oud papier op (we hadden daarvoor onze eigen vertrouwde kanalen), maar bracht hij militaire tijdschriften die hij elders kon bemachtigen en waarmee wij

onze analyse dan weer konden verdiepen.

Een ander geval met Nederlandse connecties is dat van de infiltratie van de Britse Campaign Against Arms Trade (CAAT) door het particuliere inlichtingenbureau Threat Response International van Evelyn le Chêne en zoon voor rekening van British Aerospace. Daarmee werd (soms door acht agenten tegelijkertijd) tevens geïnfiltreerd in het Europese netwerk tegen wapenhandel ENAAT en hun internationale bijeenkomsten. Het doel was uiteindelijk het aanleggen van een enorme internationale database van activisten, die ter beschikking zou komen van politiediensten en iedereen die er maar voor wilde betalen. Hun ontmaskering bracht de poging tot een voortijdig einde. Een aandachtspunt in het boek is de actieve component van het grijze inlichtingenwezen, dus dat het de firma’s niet alleen is te doen om wie ze zien als hun vijanden beter te leren kennen, maar dat de grens naar provocatie tot geweld snel wordt overschreden. Dat heeft dan tot doel het activisme door geweldsgebruik omstreden te maken bij het bredere publiek.

Met het boek *Secret Manoeuvres* is ook een blog verbonden (SecretManoeuvres.org), waarin begin dit jaar aandacht werd besteed aan het geval Mark Kennedy. Hier gaat het om lange termijn infiltratie door undercover beroepspolitie-mensen in de Britse en internationale milieubeweging. Dat ging zover dat zelfs langdurige seksuele relaties met activisten werden aangegaan, waaruit in een aantal gevallen ook kinderen werden geboren. Over deze affaire loopt al enige tijd een rechtszaak van acht vrouwen tegen de Metropolitan Police, waarvan het blog verslag doet. (KK)

Eveline Lubbers, *Secret Manoeuvres in the Dark*, Pluto Press 2012, 272 pp.

Foto: Martin Broek

29 MEI, AMSTERDAM. Buiten protest bij de aandeelhoudersvergadering van wapenfabrikant EADS. Binnen stelden kritische aandeelhouders onder meer vragen over kernwapenproductie. Directeur Enders was alleen duidelijk over de kernwapenproductie: “We maken geen kernkoppen, maar zijn trots op de productie voor de Franse atoommacht.” EADS produceert daarvoor raketten en werkt mee aan nieuwe atoomonderzeeërs.

De Wapens neer!

Als de oorlog met zijn nooden
Als het slagveld en de dooden
Vloeken tegen recht en vrede
Vraagt de lieve zachte vrede

REFREIN

Legt de wapens neer. Nooit geen oorlog meer
Menschenkind gij zult niet dooden.
Reikt elkaar de hand, als broederband
Een band van land tot land.
Reikt elkaar de hand, als broederband
Een band van land tot land.

Als de zonen weggeroepen,
Van hun moeders en in troepen
Opgaan naar het reik der smarten
Vragen alle moederharten

REFREIN

Als bij 't zachte avond dalen
lichten laatste zonnestralen
Over t veld van smart en wonden
Vragen nog de doode monden.

REFREIN

Laat het door de harten ruischen
laat het door de wereld bruischen
Onze roep om recht en rede
Onze beê om volk'ren vrede.

*Strijdlied zoals gezongen door de Algemene
Nederlandsche Geheel Onthouders Bond. Gevonden
in het archief van het anarchistische kampeerterrein
'Tot Vrijheidsbezinning' in Appelscha.*